

Mogućnosti unapređenja regulacije prostitucije u Republici Hrvatskoj u kontekstu rješenja u svijetu

Blagus, Suzana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:490792>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-01-20**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Mogućnosti unapređenja regulacije prostitucije u RH u kontekstu rješenja u svijetu

Suzana Blagus

Zagreb, lipanj, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Mogućnosti unapređenja regulacije prostitucije u RH u kontekstu rješenja u svijetu

Suzana Blagus

Mentorica:

Prof.dr.sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

Zagreb, lipanj, 2019.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Mogućnosti unapređenja regulacije prostitucije u RH u kontekstu rješenja u svijetu* i da sam njegoa autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Suzana Blagus

Zagreb, lipanj, 2019.

SAŽETAK

Naslov rada: Mogućnosti unapređenja regulacije prostitucije u RH u kontekstu rješenja u svijetu

Studentica: Suzana Blagus

Mentorica: Prof.dr.sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

Program/modul: Socijalna pedagogija/odrasli

Prostitucija je vrlo složena pojava koja ima različite oblike u različitim dijelovima svijeta i u različitim vremenskim epizodama. To je također, tema koja uzrokuje brojne rasprave, ne samo o samoj pojavi i definiciji, nego i kao posljedica zakonske regulacije. Poteškoće u definiranju koncepta povezane su s njezinom kontroverzom, tako da je teoretičarima i stručnjacima, a time i široj javnosti, teško postići konsenzus o toj temi. Kako politika ima utjecaj na sve sfere života pojedinca u jednoj državi, tako je i prostitucija izravno oblikovana političkim procesima i intervencijama države.

U ovom radu su se, pregledom literature i istraživanja, nastojale pronaći neke mogućnosti unapređenja regulacije prostitucije u Republici Hrvatskoj. Kako bi se željeni cilj ostvario najprije je proučena teorijska pozadina prostitucije. Slijedi osvrt na povijest prostitucije te poredba različitih zakonodavstava, istraživanja i evaluacije raznih modela regulacije u svijetu. Sukladno tome, proučena je i povijest prostitucije, zakonodavni okvir i istraživanja u Republici Hrvatskoj. Navedeni su i različiti problemi koji se javljaju kod definiranja prostitucije, evaluacija raznih modela i ono najbitnije, problemi kod regulacije prostitucije u Hrvatskoj.

Proučavajući literaturu i napisani rad, autorica predlaže promjenu Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira zbog zaštite osoba koje se bave prostitucijom te osnivanje nevladinih udruga koje bi se zalagale za poboljšanje života seksualnih radnica u Hrvatskoj.

Ključne riječi: prostitucija, regulacija, zakonodavstvo, modeli prostitucije

ABSTRACT

Possibilities of improving the regulation of prostitution in Croatia in the context of solutions in the world

Prostitution is a very complex phenomenon that has different forms in different parts of the world and in different time episodes. Also, prostitution is a topic that causes numerous discussions, not just about appearance and definition itself, but also as a result of legal regulation. Difficulties in defining the concept are related to the controversy of this topic, so it is very difficult for the general public, as well as theorists and experts, to reach a consensus on the subject. As politics has an impact on all spheres of individual life in one state, so prostitution is directly shaped by political processes and state interventions.

In this paper, through the review of literature and research, we tried to find some possibilities for improving the regulation of prostitution in the Republic of Croatia. In order to achieve the desired goal, the theoretical background of prostitution was first studied. After that, the paper looked at the history of prostitution and compared different legislations, research and evaluation of various regulatory models in the world. Accordingly, the history of prostitution, legislative framework and research in the Republic of Croatia has also been studied. Various problems emerged in the definition of prostitution, evaluation of various models and most importantly, problems in regulation of prostitution in Croatia.

By studying literature and written work, the author proposes a change of the Law on Offenses against Public Order and Peace to protect sexual workers and the establishment of Non-Governmental Associations that would advocate for the improvement of the lives of sexual workers in Croatia.

Key words: prostitution, regulation, legislation, models of prostitution

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	PROSTITUCIJA: pojam i osnovne značajke	2
3.	MODELI REGULACIJE PROSTITUCIJE.....	6
3.1.	PROHIBICIJA (KRIMINALIZACIJA)	6
3.2.	MJEŠOVITI MODEL	7
3.3.	LEGALIZACIJA.....	7
4.	PROSTITUCIJA U SVIJETU.....	8
4.1.	POVIJEST PROSTITUCIJE U SVIJETU	8
4.2.	REGULACIJA PROSTITUCIJE U SVIJETU	10
4.2.1.	NJEMAČKA, AUSTRIJA	19
4.2.2.	DANSKA	20
4.2.3.	NIZOZEMSKA	20
4.2.4.	ŠVEDSKA	21
5.	ISTRAŽIVANJA I EVALUACIJE RAZNIH MODELA PROSTITUCIJE.....	22
5.1.	EVALUACIJA LEGALIZACIJE NA PRIMJERU NIZOZEMSKE	24
5.2.	EVALUACIJA KRIMINALIZACIJE KLIJENATA NA PRIMJERU ŠVEDSKE.....	25
5.3.	EVALUACIJA DEKRIMINALIZACIJE NA PRIMJERU RHODE ISLANDA.....	26
6.	PROSTITUCIJA U RH.....	28
6.1.	POVIJEST PROSTITUCIJE U RH	28
6.2.	ZAKONODAVNI OKVIR PROSTITUCIJE U RH.....	30
6.3.	ISTRAŽIVANJA PROSTITUCIJE U RH.....	32
7.	PREPORUKE I SMJERNICE ZA MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA PROSTITUCIJE U RH	35
7.1.	PROBLEM DEFINIRANJA	35
7.2.	USPJEŠNOST RAZLIČITIH MODELA REGULACIJE PROSTITUCIJE.....	36
7.3.	USPJEŠNOST TRENUTNOG ZAKONODAVNOG OKVIRA PROSTITUCIJE U RH	40
7.4.	MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA REGULACIJE PROSTITUCIJE U RH.....	41
8.	ZAKLJUČAK	43
9.	LITERATURA.....	44

1. UVOD

Izvršna vlast obično preuzima odgovornost za kontrolu prostitucije u jednoj državi. Ta kontrola pretpostavlja različite oblike kao što je provođenje zakona i donošenje pravnih akata potrebnih za izvršenje zakona. Kako politika ima utjecaj na sve sfere života pojedinca u jednoj državi, tako je i prostitucija izravno oblikovana političkim procesima i intervencijama države. Kurmaiev (2017) naglašava da se intenzitet procesa državne regulacije prostitucije odvija pod utjecajem dva glavna trenda društvenog razvoja: globalizacije i transformacije uloge religije u društvu.

Hrvatska je jedna od zemalja u kojoj prostitucija nije adekvatno regulirana zakonom jer se zakoni koji ju reguliraju nisu znatno mijenjali od 1970-ih što upućuje na nisku razinu globalizacije i napretka. Također, Hrvatska je pretežno katolička zemlja što znatno utječe na prostituciju jer su Crkva i politika u velikoj mjeri povezane.

Kada je Hrvatska trebala pristupiti Europskoj uniji bila je prisiljena promijeniti mnoge zakonske odredbe, ali se nije osvrnula na prostituciju iako je Hrvatska jedina država u Europskoj Uniji koja i dalje (prekršajno) kažnjava osobe koje se bave prostitucijom. U najvećem dijelu država Europske Unije, kao što su Belgija, Češka, Estonija, Italija, Irska, Slovačka, Bugarska, prostitucija je dozvoljena i legalna, ali je zabranjen njezin organizirani oblik, kao što su bordeli i svodništvo, prisila ili dječja prostitucija. Na sjeveru Europe, u državama kao što su Švedska, Norveška, Island i Finska, kažnjavaju se samo klijenti, a zemlje kao Austrija, Mađarska, Njemačka, Švicarska, Latvija i Nizozemska imaju legaliziranu i reguliranu prostituciju.

Sukladno tome što je Hrvatska jedina zemlja u Europskoj Uniji koja (prekršajno) kažnjava i osobe koje se bave prostitucijom važno je utvrditi koji je pravni model regulacije prostitucije najprikladniji u Hrvatskoj u pogledu sociokulturne odrednice hrvatskog društva i stvarnih potreba osoba koje se bave prostitucijom. U ovom radu pokušati će se pronaći odgovarajući način regulacije prostitucije u Hrvatskoj jer je (prekršajno) kažnjavanje osoba koje se bave prostitucijom zastarjelo i takav pravni model svakako nije rješenje.

U pronalasku rješenja najprije su prikazane definicije, obilježja i modeli prostitucije koji ovise o dominantnim definicijama problema i stoga se mijenjaju tijekom vremena. Rad će se osvrnuti i na povijest prostitucije kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Kako bi se pronašao odgovarajući način regulacije prostitucije prikladan za Hrvatsku, prikazana su rješenja koja su druge države donijele po pitanju prostitucije pa su uspoređena zakonodavstva i načini regulacije između različitih država svijeta. Nakon toga, prikazano je zakonodavstvo i istraživanja koja postoje u Republici Hrvatskoj po pitanju prostitucije i na kraju, proučavajući literaturu i napisani rad, pokušati će se dati neke mogućnosti unapređenja regulacije prostitucije u Republici Hrvatskoj.

2. PROSTITUCIJA: pojam i osnovne značajke

Prostitucija je društveni fenomen na globalnoj razini. Gotovo da nema drugog fenomena koji se tako proširio među različitim društvima i kulturama. Prostitucija je vrlo složena pojava koja ima različite oblike u različitim dijelovima svijeta i u različitim vremenskim epizodama. Također, prostitucija je tema koja uzrokuje brojne rasprave, ne samo o samoj pojavi i definiciji, nego i kao posljedica zakonske regulacije. Poteškoće u definiranju koncepta povezane su s kontroverzom ove teme, tako da je vrlo teško široj javnosti, kao i teoretičarima i stručnjacima, postići konsenzus o toj temi.

U hrvatskim definicijama gotovo da se i ne može pronaći definicija pojma seksualni rad, već se pojavljuje samo pojam prostitucija, a definicije tog pojma su vrlo šture i neistražene. Oduvijek se u Hrvatskoj koristio izraz prostitucija, kako u narodu tako i u hrvatskim zakonima. Zato će se za potrebe ovog rada navoditi termin prostitucija. S druge strane, iako se u Hrvatskoj seksualne radnice nazivaju prostitutkama, u ovom radu će ih se oslovljavati kao osobama koje se bave prostitucijom ili seksualnim radnicima jer se termin prostitutka u hrvatskom narodu koristi kao pogrdni naziv za osobu koja pruža seksualne usluge.

Pojam prostitucija dolazi od latinske riječi *prostituere*, što znači javno se izvrći na blud, izvrgavati se sramoti, obeščastiti se, poniziti, sramotno iznakaziti. Preneseno, prostituirati se znači prodavati sebe, svoja načela i svoje tijelo za novac (Klaić, 1979).

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) definira seksualni rad kao proces koji uključuje transakciju između prodavatelja i kupca seksualnih usluga (1988; prema Overs, 2002), a prema Derenčinović (2004) prostitucija je svako pružanje seksualnih usluga drugoj osobi (ili osobama) za određenu protuvrijednost, najčešće novac, pri čemu je tako ostvarena zarada ili protuvrijednost isključiv ili pretežit izvor prihoda za osobu koja pruža seksualne usluge. Ove dvije definicije uključuju samo transakciju između dviju strana pri opisivanju pojma prostitucija, dok ostale definicije uključuju i emocije, ponašanja te povezuju prostituciju s nekim drugim pojmovima.

Tako Šori (2004) prostituciju definira kao područje rada koje ima sljedeće karakteristike: seksualnost, emocionalnu ravnodušnost, materijalnu korist i promiskuitet. Iako ovaj autor izlazi iz transakcijskog okvira prostitucije te uključuje druge elemente, samo nabranje njezinih karakteristika nije dovoljno za definiranje prostitucije.

U hrvatskom rječniku prostitucija se definira kao zadovoljenje tuđih seksualnih želja u zamjenu za novac kao zanimanje ili djelatnost. Također, ona se definira kao obeščaćivanje, gubljenje dostojanstva, a u daljnjim definicijama povezuje se i s drogama i krađama (Jezikoslovac). Iako naglašavaju transakciju između dviju strana, hrvatske definicije naglašavaju da je prostitucija loše ponašanje pa ju čak i povezuju sa kaznenim djelima kao što je konzumacija droga i krađe.

Borelli i Starck (1997; prema Barhanović, 2018) naglašavaju da pojam prostitucija danas sve češće zamjenjuje vrijednosno neutralni izraz seksualni rad koji definiraju kao pružanje seksualnih usluga uz novčanu ili drugu materijalnu naknadu.

Brojne su kvalifikacije prostitucije u društvu kao neizbježnog i prirodnog fenomena. Prema nekim autorima ljudi su oduvijek imali seksualne potrebe koje su mogle biti zadovoljenje jedino prostitucijom kao vrstom komercijalne razmjene. Prema takvim shvaćanjima prostitucija ima svoju funkciju u organiziranom društvu, ona je neka vrsta obrambenog mehanizma jer sprječava frustraciju i sve s tim negativno povezane nuspojave onih osoba koje ili nisu u mogućnosti imati normalne seksualne odnose ili koje takvi odnosi ne zadovoljavaju. Drugim riječima, tražitelji usluga su posve normalne osobe koje bi, da nema prostitucije, svoje nagone morali zadovoljiti na drugi način koji bi bio značajno

štetniji i opasniji po društvo. Zbog toga je funkcionalizam prostitucije ne samo opravdan već i socijalno poželjan (Derenčinović, 2004).

S druge strane, istraživanja pokazuju da su uzroci potrage za plaćenim seksualnim uslugama mnogobrojni i da nisu generirani samo biološkom strukturom tražitelja usluge već i osobnostima kulturološke i socijalne konstitucije (Derenčinović, 2004).

Postoji više pristupa prostituciji, ali možemo ih podijeliti na dva glavna. Prvi pristup se zalaže za iskorjenjivanje prostitucije i u njega ubrajamo abolicioniste, prohibicioniste i neoabolicioniste. Abolicionistička politika nastoji iskorijeniti prostituciju kažnjavanjem aktivnosti povezanih s prostitucijom kako bi se otežalo bavljenje tim poslom, ali ne kažnjavanjem osobama koje se bave prostitucijom dok prohibicionisti smatraju da treba kažnjavati kako pružatelja usluga, tako i klijenta te sve aktivnosti povezane s prostitucijom, i konačno, neoabolicionistička politika gleda na prostituciju kao oblik "legitimne" neovisne djelatnosti (Outshoorn 2004). U drugi pristup spadaju oni koji se zalažu za regulaciju prostitucije i vide je kao oblik legitimnog zaposlenja i oni koji se zalažu za dekriminalizaciju, tj. potpuno ukidanje zakona protiv prostitucije. Razlika između legalizacije i dekriminalizacije prostitucije sastoji se u tome što legalizacija znači donošenje zakona kojima bi se točno odredilo kada, gdje i kako bi se prostitucija mogla prakticirati, dok dekriminalizacija pretpostavlja eliminiranje svih zakona i zabrana u svakoj aktivnosti vezanoj za prostituciju (Hughes, 2004; prema Matak i Vargek, 2012).

Prema Sutherland (2004) marksističke, liberalne i feminističke perspektive najutjecajnije su od perspektiva koje objašnjavaju seksualni rad. Marksisti smatraju da se prostitucija javlja zbog nejednake raspodjele moći i dobara u društvu. Prostituciju smatraju degradirajućom jer smatraju da su žene prisiljene prodavati svoja tijela jer su one podčinjene u društvu, neravnopravne na tržištu rada te ekonomski zavisne o muškarcima što ih stavlja u nepovoljan položaj. Liberalisti naglašavaju jednakost svih ljudi pred zakonom i smatraju da bi upletenost države u život svakog pojedinca trebala biti svedena na minimum. Tako i prostituciju smatraju privatnim izborom svakog pojedinca na koji država ne bi trebala utjecati. Prostituciju objašnjavaju kao ekonomsku transakciju između dviju strana pa bi, kao i kod ostalih djelatnosti, država trebala samo pomoću zakona regulirati neka područja prostitucije. Feministi imaju različita mišljenja o prostituciji koja možemo podijeliti na tri perspektive: radikalni feminizam, liberalni feminizam i seksualne

radikale. Radikalne feministkinje gledaju na prostituciju kao seksualnu eksploataciju žena, kršenje ljudskih prava te smatraju da kod prostitucije nema racionalnog izbora za bavljenje tom djelatnošću. Liberalne feministkinje uspoređuju prostituciju sa bilo kojim drugim oblicima ženskog plaćenog rada, ali naglašavaju da jedino što nije u redu sa prostitucijom je usluživanje muškaraca od strane žena pod patrijarhalnim i kapitalističkim uvjetima. Nadalje, radikalne feministkinje se ne slažu sa liberalnim feministkinjama u pogledu patrijarhata. One smatraju da su žene koje se bave prostitucijom poduzetnice koje nisu potlačene već koriste patrijarhat u svoju korist.

Sutherland (2004) navodi da se u novije vrijeme javlja i teorija stigme u kojoj se objašnjava kako društvo u kojem je prostitucija kažnjiva djelatnost na prostituciju gleda kao na devijantnost te zbog toga osobe koje se bave prostitucijom trpe represiju i društvenu stigmatu. Stavovi društva su veoma bitni za stvaranje zakonskog okvira jedne države pa tako ako društvo izolira i stigmatizira osobe koje se bave prostitucijom nije vjerojatno da će država mijenjati zakone.

Postoji mnogo podjela prostitucija no jednu od najdetaljnijih nam nude Mihajlović i Milivijević (2013) koji dijele prostituciju:

- prema spolu: muška i ženska, homogena i heterogena

Iako su osobe, koje naplaćuju seksualne usluge oba spola, prostitucija se najčešće povezuje sa ženama kao pružateljicama usluga i muškarcima kao klijentima ili konzumentima (Borelli i Starck, 1997; prema Barhanović, 2018).

- prema dobi: dječja, maloljetnička i odrasla
- prema uzrocima i okolnostima: prisilna i dobrovoljna
- s obzirom na trajanje i učestalost: povremena i stalna (profesionalna)
- prema stupnju organiziranosti: samostalna ili kao dio organizacije (npr. javne kuće, svodnici ili oboje)
- prema statusu klijenata: ulična ili niska, srednja i visoka.

3. MODELI REGULACIJE PROSTITUCIJE

Trenutno se u svjetskoj praksi koriste tri glavna modela državne regulacije prostitucije: prohibicija (kriminalizacija), legalizacija i mješoviti model (ograničena legalizacija). Učinkovitost prilagodbe države prostituciji ovisi o odabranom modelu (Danna, 2014).

3.1. PROHIBICIJA (KRIMINALIZACIJA)

Suština modela prohibicije (kriminalizacije) leži u definiciji prostitucije kao nezakonite djelatnosti i sukladno s tim, njezine zabrane. Zemlje koje zabranjuju prostituciju gledaju na nju kao društveno opasnu djelatnost te zakonodavstvo zemalja koje koriste ovaj model sadrži jasna pravila za zabranu njezinih manifestacija. Različiti tipovi ovog modela koriste se u mnogim zemljama širom svijeta, a njegova formacija je pod velikim utjecajem vjerskih uvjerenja. Postupno, norme religijskog prava i morala su pretvorene u javne norme. Najteža kazna za prostituciju može se vidjeti u zakonodavstvu zemalja u kojima religija igra dominantnu ulogu u javnom životu. Na primjer, Kazneni zakon Ujedinjenih Arapskih Emirata predviđa najmanje 1 godinu kazne za prostituciju i plaćanje fiksne kazne. Slična pravila postoje u Bahreinu, Saudijskoj Arabiji i drugim zemljama (Kurmaiev, 2017).

U raspravama oko pitanja kriminalizacije i dekriminalizacije prostitucije, ima i razmišljanja da bi u zakonu trebalo predvidjeti kažnjavanje obiju strana, dakle ne samo osobe koja se bavi prostitucijom već i klijenata. Osim u nekoliko država (npr. Švedska) u kojima kažnjeni mogu biti i tražitelji, a ne samo davatelji usluga, pravni poredak zadovoljava se kažnjavanjem samo onih osoba koje se bave pružanjem seksualnih usluga te onih koji im to omogućavaju ili olakšavaju (Derenčinović, 2004).

1999. godine švedska vlada je malo izmijenila prohibicijski model prostitucije. Zakon o zabrani kupnje seksualnih usluga uveo je izmjene i dopune švedskog Kaznenog zakona o kupnji seksualnih usluga. Norme Kaznenog zakona utvrdile su odgovornost u obliku fiksne kazne ili kazne zatvora do četiri godine za pojedince koji kupuju ili potiču povremene seksualne odnose s drugom osobom u zamjenu za naknadu ili nepropisno korištenje u

komercijalne svrhe što znači da se kažnjavaju samo kupci seksualnih usluga, a ne osobe koje se bave prostitucijom (Ekberg, 2004).

Sličan pristup za promjene u zakonodavstvu o prostituciji koriste Island i Norveška, a vrlo je popularan i u Sjedinjenim Američkim Državama. Prema rezultatima istraživanja koju je proveo YouGov (2015; prema Kurmaiev, 2017), velika većina Amerikanaca (74%) vjeruje da se odgovornost za kršenje zakona protiv prodaje seksualnih usluga treba međusobno isključivati, 18% ispitanika vjeruje da samo klijenti trebaju preuzeti odgovornost, dok 7% smatra da je odgovornost samo na osobama koje se bave prostitucijom.

3.2. MJEŠOVITI MODEL

Mješoviti model (ograničena legalizacija) uključuje sljedeće elemente: legalizaciju pojedinačne prostitucije i/ili zabranu rada specijaliziranih objekata u kojima se pružaju plaćene usluge seksualne prirode i zabranu posredničkih institucija (svodništvo). Razlika između ovog modela i modela potpune legalizacije uglavnom je formalna pa je daljnja liberalizacija zakonodavstva i regulacija prostitucije svakako moguća i poželjna (Balogi i sur., 2006).

3.3. LEGALIZACIJA

Legalizacija prostitucije uključuje državni utjecaj na seksualnu trgovinu, što može uključivati licencirane bordele, agencije za pratnju i uspostavljanje zona tolerancije. Legalizacija često zahtijeva registraciju seksualnih radnica i redovito testiranje na spolno prenosive bolesti.

Zakonodavstvo zemalja koje su legalizirale prostituciju definiraju ju kao oblik legitimne gospodarske djelatnosti. Dutch Ministry of Foreign Affairs (2005) u izvješću navodi da su glavni razlozi za legalizaciju prostitucije u Nizozemskoj: kontrola i reguliranje procesa zapošljavanja radnika u ovu djelatnost uz pomoć općinskih sustava licenciranja; zaštita osobnih imovinskih i neimovinskih prava zaposlenika; zaštita od prisile za bavljenje prostitucijom; zaštita maloljetnika od seksualnog nasilja; smanjenje razine prostitucije

među strancima koji ilegalno žive u Nizozemskoj te smanjenje razine uzajamnosti utjecaja između prostitucije i kriminala.

Rezultati istraživanja provedenog među građanima SAD-a pokazali su da su glavni argumenti u prilog dekriminalizaciji prostitucije: smanjenje razine uplitanja države u privatni život građana, nužnost socijalizacije i tolerantnog odnosa prema osobama koje se bave prostitucijom (YouGov, 2015; prema Kurmaiev, 2017).

4. PROSTITUCIJA U SVIJETU

4.1. POVIJEST PROSTITUCIJE U SVIJETU

Prvi oblici prostitucije u povijesti prema nekima javljaju se još u kamenom dobu, no materijalni dokazi vezani uz postojanje hramske prostitucije vezani su uz starovjekovni Babilon gdje se prvi puta spominje 2400. p. n. e. na tzv. Sumerskoj listi poznatih zanimanja (uz ona liječnika, brijača i kuhara). Zatim slijedi među ostalim zapis iz čuvenog Epa o Gilgamešu (2000. p. n. e.). Radilo se zapravo o vjerskim svetkovinama pa se u stručnoj literaturi govori o obrednoj, tj. sakralnoj prostituciji koja je prvenstveno imala religiozni karakter: *Hramske svećenice bijahu istodobno i svete žene i prostitutke, prve povijesne kurve*. One su bile smatrane svetima, a njihov posao bio je u službi uljudivanja pučanstva, pri čemu je na prvi pogled jasno da je tadašnje poimanje daleko od današnje stigmatizacije osoba koje se bave prostitucijom (Željko, 2015).

Srednji vijek je obilježilo kršćanstvo što je znatno utjecalo na opadanje broja prostitutki. I dalje je u nekim razdobljima feudalnog društva prostitucija bila poželjna i tolerirana pojava pa je tako položaj osoba koje su se bavile prostitucijom varirao od tolerancije do njihovog progona i kamenovanja. Nakon pada feudalizma stvaraju se nove države te se uvode i novi zakoni u te države. Dolazi do priljeva stanovništva u gradove, osiromašenja pa i zbog toga dolazi i do povećanja prostitucije. Nad osobama koje su se bavile prostitucijom se pokušala uspostaviti društvena kontrola, ograničavalo im se kretanje te su se donijele određene mjere kojima se nastojalo spriječiti širenje spolno prenosivih bolesti. Iako su osobe koje su

s bavile prostitucijom bile zaštićene, vođenje bordela smatrano je prekršajem (Henriques, 1986; prema Draženović, 2013).

Tijekom 18. stoljeća prostitucija je bila normalna i široko rasprostranjena pojava u Parizu. 1770. godine u djelu *le Pornographe Restifa de la Bretonne* navode se, vjerojatno prvi puta, načini državne regulacije prostitucije koji se većinom odnose na zdravstvene preglede osoba koje se bave prostitucijom. Masovno se otvaraju bordeli, ne samo u Francuskoj, već i u ostalim dijelovima svijeta. S druge strane, zbog siromaštva se javlja prisilna i dječja prostitucija, a reakcija na ovu pojavu nema (Henriques, 1986; prema Draženović, 2013).

Zbog prevelikog priljeva stanovništva (najčešće seoskog i neobrazovanog) u velike gradove nije bilo dovoljno otvorenih radnih mjesta te su stoga silom prilika mnoge žene skromnoga socijalnog podrijetla bile prisiljene baviti se prostitucijom kako bi sebi (i eventualno svojoj djeci) omogućile puko preživljavanje te tako počinje njihov bijedan život na društvenim marginama (Wilson, 1983; prema Željko, 2015).

Tijekom 19. stoljeća u čitavoj Europi započinju žustre javne rasprave o pitanju kako pravno regulirati prostituciju. Tijekom 19. stoljeća u svim europskim državama zbog nastanka i razvoja kapitalizma dolazi do enormnog porasta broja prostitutki. Ta pojava posljedica je nagle urbanizacije koja je pak produkt prvih faza industrijalizacije i urbanizacije tijekom industrijske revolucije (Evans, 1976; prema Željko, 2015). Većina država se u regulaciji prostitucije vodila primjerom Francuske gdje se prostitucija tolerirala, ali neki od uvjeta su bili: odvijanje prostitucije u javnim kućama, ograničeno kretanje osoba koje se bave prostitucijom, režimi nadzora i obavezni zdravstveni pregledi (Henriques, 1986; prema Draženović, 2013).

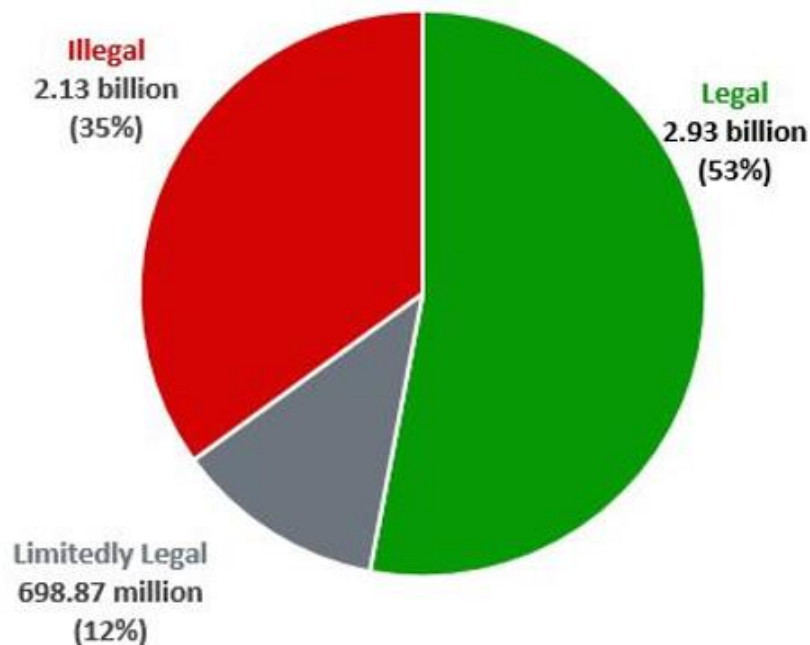
Iako je prostitucija bila tolerirana u većini europskih država u 19. stoljeću, već krajem tog stoljeća nastaju pokreti kojima se prostitucija nastoji zabraniti, što se zbog velikog javnog pritiska i dogodilo tijekom 20. stoljeća (Walkowitz, 1988; prema Željko, 2015). Jedan od većih uspjeha tadašnjih feministkinja bila je organizacija prvog javnog prosvjeda na kojem se okupilo više od 250 000 ljudi zahtijevajući podizanje dobne granice za pristanak na seksualni odnos s 13 na 16 godina (Henriques, 1986; prema Draženović, 2013). No, prije zakonske zabrane prostitucije početkom 20. stoljeća su nastupile velike promjene u prostituciji. Naime, došlo je do njezine veće raširenosti zbog potreba vojske i do povećanja

broja svodnika, što dovodi do sljedeće, za prostitutke izrazito nepovoljne situacije. Osim toga, razvojem medija te informacijsko – komunikacijske tehnologije počeli su se javljati novi oblici prostitucije. Do kraja Drugog svjetskog rata društvo i zakonodavstvo je još uvijek toleriralo prostituciju pod različitim uvjetima. No, nakon Drugog svjetskog rata većina država počinje gledati na prostituciju kao nepoželjnu pojavu koju treba iskorijeniti. Neke države ipak, uz potporu šire javnosti, omogućuju osobama koje se bave prostitucijom daljnje legalno djelovanje uz određene uvjete. Zbog toga je došlo do različitih zakonodavstava u svijetu što se tiče regulacije prostitucije (Walkowitz, 1988; prema Željko, 2015).

4.2. REGULACIJA PROSTITUCIJE U SVIJETU

Svako društvo se na drugačiji način odnosi prema prostituciji. Dok lokalne kulture dovode do različitih zakonskih okvira, mogućnosti bavljenja prostitucijom ovise i o tome koliko je država socijalna ili čak koliko je društvo socijalno (Jensen i Kornbeck, 2012).

Istraživanja u kojem su analizirana zakonodavstva u 100 zemalja koja se odnose na prostituciju pokazala su da u 65 zemalja pružanje seksualnih usluga nije nezakonito. U 35 zemalja u kojima je prostitucija nezakonita spada i Republika Hrvatska. Ostale zemlje u kojima je prostitucija nezakonita su Afganistan, Albanija, Bahami, Barbados, Kambodža, Kina, Egipat, Grenada, Gvajana, Haiti, Iran, Irak, Jamajka, Jordan, Koreja (Sjeverna i Južna), Liberija, Litva, Filipini, Rumunjska, Ruanda, Ujedinjeni Arapski Emirati, itd. (CIA's World Factbook, 2017).

Slika 1: Postotak zemalja sa legalnom, ilegalnom i ograničeno legalnom prostitucijom

Izvor: CIA's World Factbook (2017)

U pronalasku načina regulacije prostitucije u Republici Hrvatskoj u ovom radu će se više istražiti zemlje u kojima je prostitucija legalizirana ili ograničeno legalizirana jer neke od tih zemalja možda imaju odgovor na problem koji se javlja u Hrvatskoj.

U sljedećoj tablici navedene su zemlje koje su analizirane (s legalnom ili ograničeno legalnom prostitucijom), njihova zakonodavstva po pitanju prostitucije te sažeto objašnjenje zakona i regulacije prostitucije.

Argentina (legalna prostitucija)	Nezakonito je voditi bordel, organizirati prostituciju, ali osobe koje se bave prostitucijom i njihovi klijenti nisu kažnjavani.
Armenija (ograničeno legalna prostitucija)	Postoji novčana kazna za osobe koje se bave prostitucijom, no korištenje usluga

	prostitucije nije kažnjavano.
Australija (ograničeno legalna prostitucija)	Zakon ovisi o teritoriju – od dekriminalizacije, legalizacije pa sve do kriminalizacije. Također, niska, srednja i visoka prostitucija se reguliraju posebno, npr. ulična prostitucija je ilegalna na svim teritorijima dok su bordeli legalni u nekim teritorijima, ali su pod velikim utjecajem državne kontrole.
Austrija (legalna prostitucija)	Seksualni rad je legalan, ali je i striktno reguliran.
Bangladeš (legalna prostitucija)	Iako se osobe koje se bave prostitucijom ne kriminaliziraju, one se često gledaju kao kriminalci te su stigmatizirane i etiketirane.
Belgija (legalna prostitucija)	Ni osobe koje se bave prostitucijom ni klijenti nisu kažnjavani, ali svodništvo, upravljanje bordelom pa čak i sve forme oglašavanja su protuzakonite.
Belize (legalna prostitucija)	Iako prostitucija sama po sebi nije zabranjena, ugovaranje usluga kao i svodništvo, posjedovanje ili upravljanje bordelom je protuzakonito.
Bolivija (legalna prostitucija)	Državna kontrola je velika, osobito u području zdravstva radi sprečavanja spolno prenosivih bolesti.
Brazil (ograničeno legalna prostitucija)	Protuzakonito je upravljanje bordelom.
Bugarska (legalna prostitucija)	Nije pod utjecajem regulacije.
Kanada (ograničeno legalna prostitucija)	Trenutno su kanadski zakoni o prostituciji najstroži u povijesti te zemlje (Jeffrey, 2004). Dok je prodaja sporazumnog seksa između odraslih legalna, komunikacija na javnom mjestu u svrhu prodaje ili kupnje seksualnih usluga je protuzakonita. To znači

	<p>da je komercijalnu prostituciju nemoguće provoditi na otvorenom pa su ulični seksualni radnici prisiljeni na rad u opasnim uvjetima što privlači nasilnike i prisiljava seksualne radnike na pretjerane rizike kako bi zaradili svoju plaću (Pivot Legal Society, 2004).</p>
Čile (legalna prostitucija)	<p>Legalna i regulirana prostitucija u svim oblicima.</p>
Kolumbija (legalna prostitucija)	<p>Regulacija je najveća u zdravstvenom sektoru. Iako je legalna, država promiče rehabilitaciju osoba koje se bave prostitucijom.</p>
Kostarika (legalna prostitucija)	<p>Protuzakonita je za one koji olakšavaju i/ili promoviraju prostituciju.</p>
Kuba (legalna prostitucija)	<p>Svodništvo je protuzakonito, dok ostali oblici prostitucije nisu. Ono što je zanimljivo je da prostitucija osoba iznad 16 godina nije protuzakonita.</p>
Cipar (legalna prostitucija)	<p>Protuzakonito je upravljanje bordelom, organiziranje prostitucije, življenje od profita prostitucije, ali kupnja i prodaja seksualnih usluga nije.</p>
Češka (legalna prostitucija)	<p>Ozakonjivanje prostitucije provedeno je u Češkoj radi zaštite domaćih prostitutki pred nelojalnom konkurencijom s jugoistoka Europe. Prema novom zakonu dozvolu za rad mogu dobiti samo češki državljani, odnosno državljani neke od zemalja Europske unije stariji od 18 godina. Preduvjet za dobivanje dozvole je obavljen liječnički pregled. Sve osobe koje se bave prostitucijom bez dozvole, u Češkoj mogu</p>

	biti novčano kažnjene, a kazna do čak 500 eura propisana je za osobe koje koriste usluge neregistriranih prostitutki (Derenčinović, 2004).
Danska (legalna prostitucija)	Prostitucija osoba koje nemaju državljanstvo te svodništvo i vođenje bordela je protuzakonito.
Dominikanska Republika (legalna prostitucija)	Sva područja su legalna te je zbog toga postala poznata po seksualnom turizmu.
Ekvador (legalna prostitucija)	Ulična prostitucija se često kažnjava kao prekršaj protiv javnog reda i mira jer nigdje nije navedena kao zakonita, dok bordeli jesu.
Salvador (legalna prostitucija)	Na nacionalnoj razini prostitucija nije kriminalizirana, no većina općina penalizira prodaju i/ili kupnju seksualnih usluga. One općine koje ih ne penaliziraju, stvorile su izolirane zone prostitucije.
Estonija (legalna prostitucija)	Prostitucija nije regulirana.
Etiopija (legalna prostitucija)	Svodništvo i profit od prostitucije je protuzakonito.
Finska (legalna prostitucija)	Klijenti su kažnjavani novčanim ili zatvorskim kaznama do 6 mjeseci ako kupe seksualne usluge od žrtva trgovanja ljudima.
Francuska (ograničeno legalna prostitucija)	Kupnja seksualnih usluga je protuzakonita.
Njemačka (legalna prostitucija)	Prostitucija ne samo da je legalna već je vrlo dobro regulirana.
Grčka (legalna prostitucija)	Regulirana zakonom.
Gvatemala (legalna prostitucija)	Osobe koje se bave prostitucijom rade u kućama u nizu, u zonama koje nazivaju zone „crvenog svijetla“.
Honduras (legalna prostitucija)	Olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito.

Mađarska (legalna prostitucija)	Prostitucija je legalna i regulirana zakonima. Mađarska ima registrirano 9000 osoba koje se bave prostitucijom. Prostitucija je dozvoljena u bordelima i javnim kućama uz propisane sustave zakonske kontrole. Javne kuće i bordeli se dozvoljavaju samo na određenim lokacijama. Osobama koje se bave prostitucijom izdaju se poduzetničke dozvole, te su obavezni liječnički pregledi i plaćanje poreza (Mihajlović, 2012; prema Mihajlović i Milivijević, 2013).
Island (ograničeno legalna prostitucija)	Kupnja seksualnih usluga je kriminalizirana.
Indija (legalna prostitucija)	Olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito.
Indonezija (legalna prostitucija)	Postoje odobrene zone u kojima se prostitucija može obavljati.
Irska (ograničeno legalna prostitucija)	Kupnja seksualnih usluga je protuzakonita.
Izrael (legalna prostitucija)	Olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito. Izrael ima velike probleme sa maloljetnicima koji se bave prostitucijom (prosječna dob ulaska u svijet prostitucije je 14 godina) pa se zbog toga kupnja seksualnih usluga od maloljetnika kažnjava kaznom zatvora od 3 godine.
Italija (legalna prostitucija)	Neregulirana zakonom.
Japan (ograničeno legalna prostitucija)	Sam seksualni čin je kriminaliziran, dok su ostale seksualne radnje legalne.
Kenija (legalna prostitucija)	Kriminalni zakon penalizira osobe koje žive na profitu od prostitucije kao i svodništvo.
Kirgistan (legalna prostitucija)	Olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito.
Latvija (legalna prostitucija)	Legalna i regulirana zakonom.

Luksemburg (legalna prostitucija)	Kriminaliziraju se maloljetni klijenti i ranjivi pojedinci (oboljeli od psihičke bolesti).
Malezija (ograničeno legalna prostitucija)	Olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito dok je prostitucija legalna u Kaznenom zakonom. Protuzakonita je u Šerijat zakonu koji vrijedi samo za muslimane.
Malta (legalna prostitucija)	Dobrovoljna prostitucija je legalna.
Meksiko (legalna prostitucija)	Svaka država u Meksiku može imati različite zakone o prostituciji. U 32 zemlje olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito. U ostalima postoje zone prostitucije te osobe koje se bave prostitucijom moraju biti registrirane i moraju nositi zdravstvene iskaznice.
Nizozemska (legalna prostitucija)	Prostitucija je dobro regulirana zakonima.
Novi Zeland (legalna prostitucija)	Tek 2003. godine prostitucija je dekriminalizirana.
Nikaragva (legalna prostitucija)	Postoji veliki pokret koji želi zaštititi i povezati osobe koje se bave prostitucijom.
Norveška (ograničeno legalna prostitucija)	Kupnja seksualnih usluga za norveške stanovnike je protuzakonita, bilo to u Norveškoj ili u drugim državama.
Panama (legalna prostitucija)	Dobro regulirana (osobe koje se bave prostitucijom moraju nositi sa sobom identifikacijsku iskaznicu kao potvrdu o registraciji).
Paragvaj (legalna prostitucija)	Iako legalna, osobe koje se bave prostitucijom susreću se sa velikom stigmom i diskriminacijom te su često maltretirane od državnih službenika.
Peru (legalna prostitucija)	Registracija i zdravstvena potvrda je

	obavezna.
Poljska (legalna prostitucija)	Olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito, a regulacija prostitucije nije provedena.
Portugal (legalna prostitucija)	U portugalskom zakonodavstvu prostitucija nije kazneno djelo od 1982. godine, ali aktivnosti vezane uz prostituciju, uključujući svodništvo i korist od prostitucije, smatraju se zločinima (kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina). S ključnim borbama koje su se usredotočile na dekriminalizaciju pobačaja, pitanje prostitucije sustavno je odgođeno i od strane portugalskih feministkinja nije bilo viđeno kao nešto na što bi se trebalo obazirati. Novi Ustav iz 1976. godine osigurao je demokratski, antidiskriminatorski zakonski okvir za borbu protiv nejednakosti, a rezultat je ranije manifestacije „institucionalnog feminizma“ iz 1970. godine kada je osnovana Radna skupina za definiranje sveobuhvatne ženske nacionalne politike (Duarte, 2012).
Senegal (legalna prostitucija)	Osobe koje se bave prostitucijom moraju biti stare barem 21 godinu, registrirane na policiji, imati zdravstvenu potvrdu i odlaziti na testiranja za spolno prenosive bolesti. Postoje striktno zone gdje se prostitucija može obavljati, a olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito.
Singapur (legalna prostitucija)	Olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito.
Slovačka (legalna prostitucija)	Prostitucija nije zabranjena, ali nije ni pod

	utjecajem pravne zaštite.
Slovenija (legalna prostitucija)	Olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito.
Španjolska (legalna prostitucija)	Protuzakonita je prodaja ili kupnja seksualnih usluga na određenim mjestima, a olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito.
Švedska (ograničeno legalna prostitucija)	Kupnja seksualnih usluga je protuzakonita.
Švicarska (legalna prostitucija)	Prostitucija je dobro regulirana.
Turska (legalna prostitucija)	Postoji dobro razvijen i jasan pravni okvir prostitucije u obliku direktiva.
Velika Britanija (ograničeno legalna prostitucija)	U Engleskoj, Walesu i Škotskoj prodaja seksualnih usluga je legalna, ali mnoge aktivnosti povezane sa prostitucijom su kriminalizirane. U te aktivnosti spada na primjer kontrola prostitucije, upravljanje bordelom i kupnja ili prodavanje seksualnih usluga na otvorenom. U Sjevernoj Irskoj prodaja seksualnih usluga je legalna dok je kupnja protuzakonita.
Sjedinjene Američke Države (ograničeno legalna prostitucija)	Prostitucija je protuzakonita u svim državama osim u Nevadi.
Urugvaj (legalna prostitucija)	Dobro regulirana zakonom.
Venezuela (legalna prostitucija)	Olakšavanje i/ili promoviranje prostitucije je protuzakonito.

Tablica 1: Zakonodavstva zemalja po pitanju prostitucije analizirane u istraživanju

Izvor: CIA's World Factbook (2017)

Za potrebe ovog rada detaljnije će se opisati zakonodavstva i načini regulacije prostitucije za Njemačku i Austriju, Dansku, Nizozemsku i Švedsku jer je iz prijašnje tablice vidljivo da one imaju različite načine regulacije prostitucije, a pregledom literature ove države su dale najdetaljniji uvid u njihove načine regulacije.

4.2.1. NJEMAČKA, AUSTRIJA

U Njemačkoj je prostitucija legalna djelatnost. Postoje javne kuće (bordeli) koje su obavezne plaćati porez i zdravstveno osiguranje svojim zaposlenicima, odnosno osobama koje pružaju seksualne usluge. Javne kuće imaju svoje makroe s kojima potpisuju ugovore o radu kao i s poslodavcem. U Njemačkoj je registrirano oko 350 000 osoba koje se bave prostitucijom, a svodništvo je legalno kao i vlasništvo nad javnom kućom (Mihajlović, 2012; prema Mihajlović i Milivijević, 2013).

U nekim je državama prostitucija ne samo legalizirana već su osobama koje se bave prostitucijom zajamčeni redoviti zdravstveni pregledi, pravo na socijalno i mirovinsko osiguranje, itd. Tako je u Njemačkoj krajem 2003. godine donesen zakon kojim se osobama koje se bave prostitucijom osiguravaju određena prava kao što su pravo na ugovor s poslodavcem, pravo na dokvalifikaciju i prekvalifikaciju u slučaju prestanka bavljenja prostitucijom i pravo na prekid radnog odnosa bez otkaznog roka. Prema posljednjim pokazateljima u Njemačkoj svaki peti muškarac redovito koristi seksualne usluge prostitutki, a godišnja dobit od ove djelatnosti je više od 6 milijardi eura (Derenčinović, 2004).

Mihajlović (2012; prema Mihajlović i Milivijević, 2013) navodi kako Austrija ima sličan sustav kao i Njemačka. Osobe koje se bave prostitucijom uvrštene su u posebne registre te su obavezne odlaziti na redovite liječničke preglede i uredno plaćati porez. No, za razliku od Njemačke, nije legalno svodništvo i vlasništvo nad javnom kućom.

4.2.2. DANSKA

Danska je, kao i Austrija, legalizirala kako prodaju tako i kupnju seksualnih usluga, ali protuzakonito je vođenje bordela i/ili javne kuće te svodništvo.

Dansko društvo je socijalno društvo i kao takvo uspostavilo je sustav koji nastoji osigurati da svi njegovi građani imaju pristup resursima i blagostanju. Socijalna država izgrađena je na socijalnim pravima i pretpostavci da društveni problemi nisu rezultat moralnih nedostataka (Berg Sorensen, 1986; prema Jensen i Kornbeck, 2012).

Dekriminalizacija prostitucije je u Danskoj stupila na snagu 1999. godine te od tada prostitucija nije nezakonita, u oštroj suprotnosti s drugim nordijskim zemljama koje su odlučile kažnjavati kupnju seksualnih usluga. Prema danskom zakonu, potpuno je legalno kupovati seksualne usluge od bilo koje osobe starije od 18 godina, bez obzira na spol, dok plaćeni spolni odnos s maloljetnom osobom predstavlja zločin prema Kaznenom zakonu. Dansko društvo i dalje odbija priznati prostituciju kao legalno zanimanje, dok je s druge strane izjednačava s drugim zanimanjima, najviše u svrhu oporezivanja. Od 1999. godine danske seksualne radnice tretirane su kao samozaposlene i od njih se tražilo da plaćaju porez (Jensen i Kornbeck, 2012).

Jensen i Kornbeck (2012) navode kako se tijekom proteklih 30 godina priroda prostitucije promijenila u Danskoj. Dok je nekad bila vidljiva na danskim ulicama, sada je više diskretna, često se prakticira u zatvorenom prostoru, uključujući salone za masažu, internet, striptiz klubove, itd. Iako je nekad bila velika gradska pojava, prostitucija se sada pojavljuje širom zemlje.

4.2.3. NIZOZEMSKA

Nizozemska je 1999. godine legalizirala prostituciju jer stari članci u Kaznenom zakonu, koji su zabranjivali bordele i profitirali od dobitaka prostitucije (ali nisu kriminalizirali seksualne radnice), više nisu bili dovoljni za kontrolu globalizacije seksualne industrije u posljednjim godinama dvadesetog stoljeća. Nacionalna udruga općina zahtijevala je ukidanje zabrane bordela, tako da lokalna vlast može regulirati seksualnu industriju. Novi feministički pokret razvio je novi okvir za prostituciju kao djelatnost i prostitutku kao

modernog i emancipiranog seksualnog radnika. Godine 1999. donesen je novi zakon te su za provedbu novog zakona zadužene lokalne vlasti, odgovorne za zdravstvene i sigurnosne zahtjeve, a seksualni radnici su stekli pravo na socijalna prava kao i za plaćanje poreza i socijalnog osiguranja (Outshoorn, 2012).

Nizozemska je poznata po tzv. seksualnom turizmu. Javne kuće i bordeli su dopušteni samo u određenim gradskim zonama, a liječnički pregledi su obavezni. Svodništvo je legalno kao i vlasništvo nad javnom kućom. Djelatnost se oporezuje, pri čemu zarada od prostitucije čini oko 5% državnog proračuna. U Nizozemskoj postoji i djeluje sindikat osoba koje se bave prostitucijom. Posebna kontrola se provodi nad nezakonitim prostituiranjem pri čemu se korisnike takve nelegalne prostitucije kažnjava sa 7600 eura ili zatvorom od 6 mjeseci (Mihajlović, 2012; prema Mihajlović i Milivijević, 2013).

Dominantna pretpostavka iza ovakve politike u Nizozemskoj je da se neprihvatljivi oblici prostitucije mogu smanjiti ako se prostitucija normalizira, a to će se najbolje postići legaliziranim sektorima prostitucije pomoću uvjeta licenciranja. Druga (implicitna) pretpostavka je da će se trgovina ljudima u smislu seksualnog iskorištavanja smanjiti ako se punoljetne osobe mogu slobodno baviti prostitucijom kao i akteri u legaliziranom sektoru (npr. vlasnici bordela ili ljudi koji iznajmljuju prostor za prostituciju) koji mogu izgubiti licencu ako se ne pridržavaju uvjeta licenciranja (Huisman i Kleemans, 2014).

4.2.4. ŠVEDSKA

Švedska također ne kažnjava osobe koje se bave prostitucijom, već je samo za korisnike prostitucije propisana kaznena odgovornost (tzv. švedski, odnosno nordijski model) (Mihajlović, 2012; prema Mihajlović i Milivijević, 2013).

Švedski model nadahnut je radikalnom feminističkom koncepcijom prema kojoj povijest patrijarhalnog ugnjetavanja i ekonomske obespravljenosti žena isključuje mogućnost seksualnoga rada kao ženskog izbora. Prostitucija je, prema tom stajalištu, jedan od oblika diskriminacije, dehumanizacije i nasilja prema ženama te kršenje ravnopravnosti spolova (Poljičak, 2018). Inicijativa za kriminalizaciju kupaca seksualnih usluga izvorno je švedskog podrijetla. Feministkinje iz Švedske su analizirale položaj žena u društvu i u dogovoru s drugim feministkinjama diljem svijeta zaključile su da je prostitucija

patrijarhalni alat ugnjetavanja koji ima štetne učinke na žene i djevojke koje su potaknute na prostituciju (Ekberg, 2004).

Švedski zakon iz 1999. godine, uz odobrenje više od 70% ispitane populacije, dekriminalizirao je seksualni rad, ali zabranio korištenje usluga seksualnih radnica, tj. kažnjava klijente i organizatore. Zakon je prividno smanjio prostituciju, no postoji osnovana sumnja da se veći dio dotadašnje komercijalne seksualne aktivnosti jednostavno premjestio „u podzemlje“ (Raymond, 2010).

Kazneno djelo obuhvaća sve oblike seksualnih usluga, a kazna za kupnju seksualnih usluga varira od 50 do 150 dana zatvora. Kako bi se povećala kompetencija i znanje policijskih službenika o prostituciji i trgovini ljudima, Nacionalna kriminalna policija sa Odjelom za jednakost spolova uspostavila je obrazovne programe na ovu temu. Ti programi su imali vidljive učinke kao što je povećanje uhićenja za 300% za koje se vjeruje da su rezultat boljeg upoznavanja službenika sa zakonima kao i dublje razumijevanje uvjeta koji žene čine viktimiziranima (Ekberg, 2004).

5. ISTRAŽIVANJA I EVALUACIJE RAZNIH MODELA PROSTITUCIJE

Postoji malo istraživanja problematike prostitucije i evaluacija modela prostitucije u svijetu pa će se u ovom pregledu raznih istraživanja navesti oni postojeći te će se usporediti nizozemski i švedski model i primjer dekriminalizacije prostitucije u Rhode Islandu.

Neka od istraživanja potvrđuju da su u posebnom riziku od nasilja izložene osobe koje se bave prostitucijom na otvorenom (tzv. ulična prostitucija). Tome pridonosi činjenica nepostojanja socijalnih veza između osoba koje se bave prostitucijom i njihovih obitelji i prijatelja, tako da njihov nestanak vrlo rijetko netko prijavljuje (Derenčinović, 2004).

Derenčinović (2004) navodi da odnos između prostitucije i različitih oblika zlouporabe opojnih droga nije jednoznačan i ovisi o čitavom nizu različitih čimbenika. Potterat i sur. (1998; prema Derenčinović, 2004) su u istraživanju iz 1998. godine konstatirali da je čak 66% osoba koje se bave prostitucijom u uzorku prije početka bavljenja prostitucijom konzumiralo neku vrstu opojne droge. Kao najčešći razlog uzimanja droge od strane osoba

koje se bave prostitucijom navodi se njihova želja da na taj način pobjegnu od sumorne stvarnosti i posla kojim se bave.

Prepoznata je veza između legalizacije prostitucije i trgovanja ljudima u Australiji u Izvještaju o stanju ljudskih prava iz 1999. godine objavljenom u Uredu za demokraciju, ljudska prava i rad iz SAD-a. U izvješću o Australiji je zabilježeno da je u državi Viktorija, koja je legalizirala prostituciju u osamdesetim godinama prošlog stoljeća, seksualna trgovina ženama iz istočne Azije sve veći problem. U izvješću se navodi da legalizirana prostitucija u pojedinim dijelovima Australije otežava izvršavanje propisa o sprečavanju trgovine ljudima (Raymond, 2003). Također, intervjuiranjem seksualnih radnika u legalnim bordelima, istraživači su došli do zaključka da korištenje kondoma nije uobičajena praksa u bordelima te da su seksualne radnice podložne značajnom pritisku klijenata za nesiguran seksualni odnos (Pyett i War, 1999; prema Raphael, 2018).

Novi Zeland je 2003. godine u potpunosti dekriminalizirao prostituciju, zahtijevajući da bordeli budu licencirani, a kupci seksualnih usluga moraju prihvatiti praksu sigurnog seksualnog odnosa. Kasnije, Ministarstvo pravosuđa osnovalo je neovisni odbor za procjenu učinaka dekriminalizacije. Procjena je uključivala 772 seksualna radnika, 58 detaljnih intervjua i informacije od 38 vlasnika bordela. U smislu sigurnog seksualnog odnosa istraživanje je pokazalo da nema značajne promjene jer je većina seksualnih radnika izjavila da je i prije dekriminalizacije prakticirala siguran seksualni odnos. Većina seksualnih radnika izjavila je da se nije promijenila pojavnost nasilja te da će uvijek biti nasilnih klijenata što upućuje na to da i dalje doživljavaju nasilje od strane klijenata. Posebno se nasilje, silovanja, otmice i krađe javljaju kod ulične prostitucije pa je u istraživanju zaključeno da bi se dalje trebalo raditi na uklanjanju seksualnih radnika s ulice u bordele kako bi se smanjila njihova viktimizacija (Izvješće odbora za Zakon o prostituciji, 2008; prema Raphael, 2018).

Sveobuhvatnim pregledom istraživanja od strane njemačkog Ministarstva za obitelj, starije osobe, žene i mlade utvrđeno je da legalizacija prostitucije u Njemačkoj nije imala utjecaja na smanjenje nasilja i kriminala. Zakon o prostituciji je samo malo pridonio poboljšanju transparentnosti prostitucije u svijetu (Izvješće Savezne vlade, 2007; prema Raphael, 2018). Dok je najmanje 55 seksualnih radnica ubijeno u Njemačkoj između 2002. i 2015. godine, u Švedskoj, koja kažnjava korisnike seksualnih usluga, nije ubijena ni jedna (Waltman, 2017; prema Raphael, 2018). Da legalizacija ili dekriminalizacija prostitucije ne smanjuje

nasilje dokazano je i u istraživanju u Nevadi koje je trajalo od 1998. do 2002. godine, a uključivalo je 40 seksualnih radnica koje su radile u legalnim bordelima. Seksualne radnice su potvrdile kontinuirani strah od nasilja koji je povezan sa raznim bolestima od kojih seksualne radnice u Nevadi pate (Bretns i Hausbeck, 2005; prema Raphael, 2018).

5.1. EVALUACIJA LEGALIZACIJE NA PRIMJERU NIZOZEMSKJE

Iako je glavni razlog Nizozemske za legalizaciju prostitucije smanjenje seksualne trgovine ljudima i smanjenje neprihvatljivih oblika prostitucije, uzastopne procjene novog akta u 2000. godini pokazale su da novi sustav nije riješio ozbiljan broj problema u seksualnoj industriji. Iako je postojao licencirani sektor u kojem se našlo nekoliko maloljetnika ili nedokumentiranih radnika koji su radili, došlo je do značajnog premještanja u eskort podružnice i dokaza o nasilju nad seksualnim radnicima i trgovini ljudima. Pokazalo se da se prisiljena prostitucija pojavljivala čak i u legaliziranom sektoru te da su njezine žrtve uglavnom Nizozemke i žene iz EU, a ne stereotipne siromašne djevojčice iz Istočne Europe (Outshoorn, 2012).

2007. godine provodila se opsežna procjena legalizacije prostitucije u Nizozemskoj koju je koordinirao Istraživačko-dokumentacijski centar Ministarstva pravosuđa. Neki zaključci o legalizaciji prostitucije vezane uz lokaciju (bordeli i javne kuće) bili su prilično ohrabrujući. Gotovo sve općine su imale dovršeno izdavanje dozvola i inspekcija je bila izvršena u većem ili manjem broju. Vlasnici tvrtki uglavnom su se pridržavali licenciranja, a broj seksualnih radnica bez pravnih dokumenata smanjio se (istodobno s povećanjem broja dokumentiranih prostitutki iz istočnoeuropskih zemalja u Europskom gospodarskom prostoru) (Huisman i Kleemans, 2014).

Huisman i Kleemans (2014) analizom kriminalnih statistika Nizozemske došli su do zaključka da iako je Nizozemska regulacijom i legalizacijom prostitucije htjela smanjiti trgovanje ljudima (tzv. seksualnu trgovinu), napravila je upravo kontra efekt. Uspoređuju to sa američkom mafijom, organiziranom kriminalnom skupinom, koja ostvaruje profit iskorištavajući legalnu trgovinu. Međutim, u mnogim europskim zemljama kao što je Nizozemska glavni izvor prihoda za organizirane kriminalne skupine potječe iz ilegalnih

tržišta. Autori primjećuju da je nizozemski pristup dopustio prijestupnicima koji nude ilegalne usluge na crnom tržištu, na kriminalno iskorištavanje legalnog tržišta.

Suprotno tvrdnjama da će legalizacija i dekriminalizacija prostitucije utjecati na širenje seksualne industrije i da će ona biti pod kontrolom, seksualna industrija sada čini 5 posto državnog proračuna. Od kada je svodništvo postalo legalizirano, a bordeli dekriminalizirani, seksualna industrija se povećala za 25 posto (Daley, 2001; prema Raymond, 2003).

Što se tiče prava seksualnih radnica, zakonske promjene nisu utjecale na njih u velikoj mjeri kao što se očekivalo. Nacrt zakona pomaže u otklanjanju manjka socijalnih prava u društvu, dok stigma seksualnog rada ostaje netaknuta, tako da mnogi seksualni radnici radije ostaju anonimni. Predložena registracija seksualnih radnika i nova dobna barijera za rad su nova kršenja njihovih građanskih i socijalnih prava. Pravo na rad traje 16 godina u Nizozemskoj i registracija u (lokalnu) državu je obveza izvan uobičajene registracije poduzeća i profesionalaca u gospodarskoj komori za porezne svrhe. Registracija je stvarna opasnost za njihovo pravo na privatnost. Država je, po svojoj slaboj provedbi akta iz 2000. godine i nedostatka pažnje usmjerena na socijalna prava, odgovorna za stvaranje loših radnih uvjeta seksualnih radnika (Outshoorn, 2012).

5.2. EVALUACIJA KRIMINALIZACIJE KLIJENATA NA PRIMJERU ŠVEDSKE

Vlada Švedske je 2010. godine objavila evaluaciju prvih deset godina Zakona o prostituciji. Nalazi su se pokazali izrazito pozitivnima: ulična prostitucija je prepolovljena, nema dokaza da je prostitucija premještena „u podzemlje“, zakon je pružio veće šanse ženama na izlazak iz svijeta prostitucije, manje muškaraca izjavljuje da kupuje seksualne usluge, a zabrana je dovela do znatnog smanjenja trgovanja ljudima jer je Švedska postala neprivlačno tržište. Švedska se čini kao jedina zemlja u Europi u kojoj se prostitucija i trgovina ljudima ne povećavaju. I Nizozemci i Nijemci, nakon loših rezultata evaluacije, sada predlažu zakon koji bi kažnjavao osobe koji kupuju seksualne usluge od nelicenciranih seksualnih radnika što je malo izmijenjena verzija švedskog modela (Raymond, 2010).

Neuspjeh legalizacijskih modela u Europi imenovao je švedski model nordijskim modelom 2009. godine. Tako je i Norveška zabranila kupnju seksualnih usluga, a istraživanje općine Bergen procijenilo je da se ulična prostitucija smanjila za 20 posto, a prostitucija u zatvorenom prostoru za 16 posto. Policijsko istraživanje iz Bergena navodi da su se oglasi za seksualne aktivnosti smanjili na 60 posto (Raymond, 2010).

Švedske rezultate možemo usporediti sa susjednim zemljama kao što je Danska gdje nema zakonske zabrane kupnje seksualnih usluga. Danska ima manji broj stanovnika od Švedske (otprilike 5,5 milijuna dok Švedska ima 9 milijuna), no ulična prostitucija u Danskoj je tri puta veća nego u Švedskoj (Raymond, 2010).

Predstavnici Centra za prostituciju u Stockholmu opisuju pozitivne učinke zakona na njihove klijente. Od 130 osoba s kojima su imali kontakt u posljednje 3 godine, 60% ih je napustilo prostituciju, a mnoge od njih ističu da je novi Zakon poticao žene koje su htjele izaći iz svijeta prostitucije da napokon potraže pomoć. Također, same seksualne radnice su počele tužiti svoje klijente za nasilje i silovanja (Ekberg, 2004).

5.3. EVALUACIJA DEKRIMINALIZACIJE NA PRIMJERU RHODE ISLANDA

Cunningan i Shah (2018) procijenili su uzročni učinak dekriminalizacije iskorištavanjem činjenice da je Rhode Island dekriminalizirao prostituciju u zatvorenom prostoru u srpnju 2003. godine. Istraživači ne razumiju niti proučavaju događaj niti njegove posljedice. Zatvorena prostitucija je u konačnici ponovno kriminalizirana u studenom 2009., ali otprilike 6 godina, Rhode Island je bio jedina država u SAD-u s neobuzdanom, dekriminaliziranom zatvorenom prostitucijom i zabranjenom uličnom prostitucijom. Dekriminalizacija prostitucije u zatvorenom prostoru postala je učinkovita politika krajem 2003. godine kada je sudac Okružnog suda Bucci odbacio optužbe protiv skupine zaposlenika masažnog salona uhićenih i optuženih za "pružanje zabave u svrhu ulične prostitucije" tvrdeći da se aktualni Zakon nije primjenjivao na prostituciju u zatvorenom prostoru.

Ova studija daje uzročne procjene utjecaja dekriminalizacije na seksualno tržište kao i ishode koji se odnose na seksualno nasilje i javno zdravlje. Rezultati svih empirijskih modela su prilično dosljedni, govoreći u prilog snazi rezultata.

Istraživači su došli do rezultata da dekriminalizacija smanjuje seksualno nasilje za 30% kao i da silovanje ima visoke izravne troškove za društvo. McCollister i sur. (2010; prema Cunnigan i Shah, 2018) koristeći tehnike potencijalne procjene procjenjuju da je trošak po kaznenom djelu silovanja 240 776 dolara. Ova procjena uključuje i opipljive troškove kao što je kriminalne troškove pravde i nematerijalne troškove kao što su bol i patnja. Stoga, dekriminalizacija prostitucije može rezultirati velikim uštedama u smislu kaznenih djela silovanja. Također, dekriminalizacija poboljšava ishode javnog zdravlja smanjenjem broja ženske incidencije gonoreje za više od 40%. To ima izravne koristi za pojedince, ali vjerojatno rezultira pozitivnim vanjskim učincima. Na primjer, prisutnost komorbidnih spolno prenosivih bolesti, kao što je gonoreja, može povećati vjerojatnost prijenosa HIV-a.

Shannon i sur. (2015; prema Vanswesenbeeck 2017) tvrdi da bi dekriminalizacija seksualnog rada imala najveće posljedice na epidemiju HIV-a u svim sredinama, čime bi se spriječilo 33-46% HIV infekcija u sljedećem desetljeću. Rezultati ukazuju na to da bi dekriminalizacija mogla imati potencijalno velike društvene koristi za povećanje stanovništva - ne samo sudionike na seksualnom tržištu. Gotovo 19 milijuna novih slučajeva spolno prenosivih bolesti pojavljuje se u SAD-u svake godine, a godišnji izravni medicinski troškovi liječenja spolno prenosivih bolesti (uključujući HIV) procjenjuje se na 11- 17 milijardi američkih dolara u 2003. godini (Chesson, 20016; prema Cunnigan i Shah, 2018).

6. PROSTITUCIJA U RH

6.1. POVIJEST PROSTITUCIJE U RH

Prvi poznati zakonski propisi koji se odnose na prostituciju u Dubrovniku spominju se 1272. godine i očigledno je da je prostitucija bila prisutna i tolerirana u društvu, ali osobe koje su se bavile prostitucijom nisu imale visok društveni položaj. Ipak, prostitucija se smatrala boljom od krađe ili kockanja. U 16. stoljeću započeli su s proganjanjem osoba koja se bave prostitucijom. Može se pretpostaviti da u Hrvatskoj, slično kao i u ostatku Europe, postoji konfuzno razdoblje odnosa s javnošću i zakonske regulative u vezi s prostitucijom. Propisi su bili različiti, ali su osobe koje su se bavile prostitucijom bile stigmatizirane, vjerojatno zbog pojave spolno prenosivih bolesti, ali i utjecaja Crkve (Ravančić, 1998).

U 18. i 19. stoljeću prostitucija se počela dovoditi u sve pore društvenog života, s glavnim upraviteljima bordela. Uvođenjem austrijskog Kaznenog zakona o zločinima, prijestupima i prekršajima carskim patentom od 27. svibnja 1852. napokon je bila izvršena unifikacija hrvatskog kaznenog materijalnog prava. U skladu s trodiobom kaznenih djela, koja je bila prihvaćena iz francuskog zakonodavstva, prostitucija je bila normirana u drugom dijelu Zakona koji se odnosio na prijestupe i prekršaje, u glavi 13. u kojoj su bili propisani prijestupi i prekršaji protiv javnog ćudoređa (Željko i Pastović, 2015).

Kazneni zakon iz 1852. godine je omogućio prekršajno kažnjavanje osoba koje se bave prostitucijom u tri navedena slučaja: ako je izazvala veliku sablazan, ako zavodi mladiće i ako unatoč spolnoj bolesti nastavi obavljati svoj zanat. U prvom slučaju razlog odredbe bila je zaštita javnog reda i mira, kao i spolnog ćudoređa. S obzirom na to da je uz bavljenje prostitucijom redovito bila povezana sramota i javna sablazan, za postojanje ovoga prekršaja bilo je potrebno da osoba koja se bavila prostitucijom svojim izrazito napadnim i neuobičajeno drskim ponašanjem izazove zgražanje javnosti. U drugom slučaju objekt zaštite premješten je na zaštitu mladih osoba muškoga spola. Napokon, treći slučaj usmjeren je na zaštitu javnog zdravlja, odnosno onemogućavanju širenja tada rasprostranjenih spolnih bolesti. Propisana kazna za navedene prekršaje bila je kazna strogo zatvora u trajanju od jednog do tri mjeseca. U ostalim slučajevima, prostitucija je

bila prepuštena mjesnim redarstvenim vlastima što je dovelo do toga da su propisi o prostituciji u pojedinim gradovima bili različiti, iako je u većini gradova prostitucija bila dopuštena u javnim kućama ili bludilištima (Željko i Pastović, 2015).

U većini gradova rad javnih kuća bio je uređen. U Zagrebu je, primjerice, gradska vlast 1899. godine donijela pravilo kojim bi vlasnik javne kuće mogao biti samo ženska osoba starija od 30 godina koja je dobila koncesiju, koja je regulirala količinu osoba koje se bave prostitucijom u javnoj kući, visoku poreznu obvezu vlasnika, izgled i smještaj javne kuće, način prijave i dobivanja dozvole (Zorko, 2006).

Tijekom Prvog svjetskog rata došlo je do širenja tajne prostitucije u Zagrebu i Osijeku, a time i do širenja spolno prenosivih bolesti. Kako bi se tome stalo na kraj, u prosincu 1915. godine načelnik zagrebačkog redarstva naredio je vođenje redarstveno-liječničke kontrole nad kavanskim i gostioničarskim konobaricama i blagajnicama. Nakon Prvog svjetskog rata nastavilo se i dalje sumnjati u žene zaposlene u gostionicama, krčmama, hotelima i drugim javnim lokalima, smatrajući da je to samo paravan za tajnu prostituciju. Stoga je ministar zdravstva 15. prosinca 1922. izdao Pravila o pregledu ženskog osoblja zaposlenog u javnim lokalima kojima je bilo određeno da prije stupanja u službu moraju biti liječnički pregledane. Svi pregledi propisani ovim pravilima bili su besplatni, a ženske osobe sa svježim znakovima bolesti upućivale su se u bolnicu na liječenje koje je trajalo do nestanka znakova bolesti (Željko i Pastović, 2015).

1922. godine, kako bi se spriječila eksploatacija žena koje su se bavile prostitucijom, zadržavajući kontrolu nad prostitucijom i spolno prenosivim bolestima, donesena je odluka o reguliranju prostitucije u gradu. Ova odredba ženama dopušta da djeluju samostalno, ali pod uvjetom (dobrovoljnog) upisa u policiju i liječničkih pregleda dva puta tjedno (Radulović, 1986).

Možda se početak 20. stoljeća može smatrati početkom razvoja novog oblika prostitucije u Hrvatskoj, ulične prostitucije sa svodnicima, gdje je od 1920. do 1924. od velikog broja osoba koje su sudjelovale u prostituciji došlo do ukidanja prostitucije i kažnjavanja prostitutki i njihovih klijenata. Prema zakonu iz 1934. prostitucija postaje kriminalna aktivnost u kojoj prostitutke podliježu kaznenoj odgovornosti (a ne klijenti). Osim ulica, tajni oblici prostitucije počeli su se prvenstveno vezivati za hotele (Zorko, 2006).

Ratno razdoblje i potrebe okupacije doveli su do ponovnog otvaranja bordela i stavljanja prostitucije pod nadzor policije, ali nakon rata, režim prostitucije je u potpunosti napušten, javne kuće su zatvorene, a prostitutke su najprije usmjerene na liječničke preglede (Radulović, 1986). Važno je napomenuti da je ovo razdoblje promjena. Kralj Aleksandar I. privremeno uvodi diktaturu i političku preobrazbu u Kraljevini Jugoslaviji. Zakonodavstvo je usmjereno na zabranu akcija koje favoriziraju omogućavanje, poticanje ili iskorištavanje prostitucije (Željko, 2015).

Pravnica Ivana Radačić navodi kako je specifičnost Hrvatske, osim zastarjelog zakonskog rješenja, u tome što nema nikakvog oblika udruživanja među osobama koje se bave prostitucijom te da nisu uključene u stvaranje javnih politika. Također ne postoje nikakvi programi pomoći ili strategije izlaska za osobe koje prostituciju žele napustiti. Postoji samo nekoliko nevladinih organizacija koje u okviru programa smanjenja štete rade s osobama koje se bave prostitucijom na promociji seksualnog zdravlja i sprečavanja spolno prenosivih bolesti (Radačić, 2017; prema Poljičak, 2018).

6.2. ZAKONODAVNI OKVIR PROSTITUCIJE U RH

U hrvatskom kaznenom pravu prostitucija nije kazneno djelo već prekršaj propisan člankom 12 Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Kazna predviđena tim zakonom je novčana kazna od 50 do 200 DEM-a ili kazna zatvora do trideset dana za osobe koje se odaju prostituciji. Novčana kazna je izražena u njemačkim markama (DEM), a prilikom izricanja novčane kazne potrebno je izvršiti konverziju njemačke marke u euro prema fiksnom tečaju i tako dobiveni iznos novčane kazne u eurima pretvoriti u kune. Otprilike 50 njemačkih maraka je 200 kuna, a ista kazna kao i za prostituciju propisuje se i za prosjačenje, davanje alkoholnih pića maloljetniku, pucanje iz vatrenog oružja, zlostavljanje životinja, vrijeđanje službenih osoba, itd. (Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira, 1994).

U Kaznenom zakonu prostitucija je navedena u članku 157., a kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina se kažnjava „tko radi zarade ili druge koristi drugu osobu namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga ili organizira ili omogući drugoj osobi pružanje spolnih usluga“. Nadalje, kaznom zatvora od jedne do deset godina se

kažnjava „tko drugu osobu radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge takve osobe uz naplatu, a znao je ili je morao znati za navedene okolnosti“. Također, kaznom zatvora od tri godine se kažnjavaju osobe koje oglašavaju prostituciju neke druge osobe, a posebno se navodi da za postojanje kaznenog djela iz ovog članka nije relevantno da li je osoba dobrovoljno pristala ili se već prije bavila prostitucijom (Kazneni zakon, 2018).

Iz članka 157. vidljivo je da se u Republici Hrvatskoj osim osoba koje se bave prostitucijom, kažnjavaju i osobe koje olakšavaju i omogućavaju prostituciju dok se klijenti ne kažnjava osim u slučaju korištenja usluga osoba koje su pod prisilom.

Naravno, Kaznenim zakonom su zaštićena djeca i maloljetnici člankom 162. (Podvođenje djeteta). Ovaj članak je sličan članku u kojem se navode kazne za prostituciju, ali su kazne mnogo veće, npr. prisiljavanje djeteta na pružanje spolnih usluga kažnjava se kaznom zatvora do petnaest godina. Za razliku od klijenata koji koriste usluge odraslih osoba koje se bave prostitucijom, klijenti koji koriste spolne usluge djeteta kažnjavaju se i to kaznom zatvora do osam godina (Kazneni zakon, 2018).

Također, prostitucija se pojavljuje u članku 106. (Trgovanje ljudima) gdje se navodi da „tko uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njezinog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima ili radi činjenja protupravne radnje, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina“ (Kazneni zakon, 2018).

6.3. ISTRAŽIVANJA PROSTITUCIJE U RH

Pretraživanjem literature utvrdilo se da u Republici Hrvatskoj postoji vrlo malo literature na temu prostitucija, a još manje provedenih i analiziranih istraživanja. Za potrebe ovog rada proučiti će se statistike kaznenih i prekršajnih djela te će se analizirati postojeća malobrojna istraživanja.

Tema prostitucije pojavljuje se u istraživanju o ekonomskim aspektima industrije poroka u kojem se neslužbeno procjenjuje da se u Hrvatskoj prostitucijom bavi od tri do pet tisuća žena. Procijenjeni prosječni godišnji prihod od prostitucije u Hrvatskoj za razdoblje 2008. do 2013. iznosi oko 1,2 milijarde kuna (Lovrinčević. 2015; prema Poljičak, 2018).

Prema statistikama za 2012. godinu, broj kaznenih djela protiv prostitucije porastao je za 65,74%. Međutim, ti se podaci odnose samo na broj uhićenih, što ne navodi gdje su uhićeni i pod kojim uvjetima, te jesu li ih više puta uhitile iste osobe (Bralić, 2006).

Prostituciju u hrvatskom prekršajnom i kaznenom pravu istražili su Mihajlović i Milivojević (2013). Koristili su podatke MUP-a i Državnog zavoda za statistiku. Ovo istraživanje pokazalo je da je u razdoblju od 2010. do 2012., prema statistikama MUP-a, broj prijavljenih prekršaja odavanja prostituciji u porastu - u 2010. godini bilo je 180 prijavljenih prekršaja odavanja prostituciji, u 2011. bilo ih je 190, a u 2012. ih je bilo 289. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, za razdoblje 2010. i 2011. podaci vezani uz prekršaje za prostituciju, podvođenje ili ustupanje prostorija radi obavljanja prostitucije vode se zajednički, pa se ne mogu razlučiti i navesti detaljniji podaci o zasebnim prekršajima. U 2010. je navedenih prekršaja, za koje su okrivljene punoljetne osobe, bilo ukupno 198, a proglašene su krivima 179 punoljetnih osoba, od kojih su 177 bile žene. U 2011. godini je bilo ukupno 195 prekršaja iz navedene grupacije za koje su okrivljene punoljetne osobe, od kojih je osuđeno ukupno 188 osoba, a od tog broja je 165 žena. Zasebni podaci po pojedinom prekršaju koji su svrstani u grupaciju prekršaja vezanih uz prostituciju, podvođenje ili ustupanje prostorija nisu dostupni u statističkim izvješćima (Mihajlović i Milivojević. 2013; prema Poljičak, 2018).

Radačić (2017; prema Poljičak, 2018) u istraživanju o prostituciji analizira spise Prekršajnog suda i Općinskog kaznenog suda u Zagrebu u predmetima koji se odnose na

prostituciju, a pravomoćno su okončani 2015. i 2016. godine. Najviše ima prekršajnih predmeta za odavanje prostituciji, a vrlo malo predmeta za svodništvo, s time da se u većini tih predmeta radi o ženama koje su se dobrovoljno udružile kako bi zajedno radile. Iz analize sudskih spisa Prekršajnog suda u Zagrebu proizlazi da je najviše postupaka pokrenuto protiv osoba koje rade na ulici (od 22 predmeta pravomoćno okončana u 2015. i 2016. godini u samo tri predmeta mjesto prekršaja bio je stan, a u svim ostalima ulica) i da se većinom radi o opetovanim kažnjavanjima.

Bralić (2006) je u kvalitativnom istraživanju o hrvatskoj prostituciji potvrdio da su osobe koje se bave prostitucijom heterogena skupina koja se diferencira na više razina i čiji se motivi i iskustva prostitucije razlikuju, ovisno o vrsti i razini prostitucije u kojoj sudjeluju. Međutim, postojeće zakonodavstvo zanemaruje različite oblike i razine prostitucije i uglavnom se fokusira na vidljivu formu s ciljem ukidanja prostitucije ili njezinih vidljivih oblika.

Kolarec i suradnici (2009) su analizirali podatke o uhićenjima i zakonskim procesima vezanim uz prostituciju i kaznena djela. Utvrdili su da je u petogodišnjem razdoblju (2004.-2008.) bilo mnogo manje sporova u vezi s kaznenim djelom podvođenja (55) nego kaznenim djelom prostitucije (797), što ne iznenađuje s obzirom na činjenicu da je policiji lakše doprijeti do osobe koja prodaje seksualne usluge od osoba koje ih ugovaraju i organiziraju. Također, analizirajući sudske postupke vezane uz prostituciju, utvrdili su da su kazne strože za osobe koje se bave prostitucijom, koje su najčešće kažnjavane kaznom zatvora, nego za osobe koje ugovaraju i organiziraju seksualne usluge koje u većini slučajeva dobivaju samo financijsku kaznu. Država nikada nije obavila službenu studiju, zbog čega ne znamo točan broj žena koje se bave prostitucijom u Hrvatskoj. Prema neslužbenim podacima, postoji oko 100 000 klijenata i 7 000 osoba koje se bave prostitucijom.

U istraživanju koje je analiziralo i usporedilo učestalost seksualnog rizika povezanog s HIV-om među ženskim seksualnim radnicama u Hrvatskoj u dva glavna urbana područja u Zagrebu (n = 65) i Splitu (n = 89) intervjuirane su dvije skupine žena koje se bave prostitucijom. Razgovore su provodile organizacije koje pružaju zdravstvene usluge seksualnim radnicama u dva grada. Studija je koristila kratki upitnik sa standardiziranim pokazateljima ponašanja i znanja o HIV-u. Dvije skupine žena značajno su se razlikovale po socio-demografskim i socio-seksualnim pokazateljima. Žene iz Splita bile su mlađe,

manje obrazovane, manje vjerojatno da će biti samci i manje vjerojatno da će biti nezaposlene. Osim toga, ubrizgavali su lijekove u većem omjeru, ali su imali manje klijenata i manje je vjerojatno da će ih zlostavljati. Testiranje na HIV bilo je značajno češće među sudionicima splitskog uzorka. U multivarijantnoj analizi, osoba koja prodaje seksualne usluge u Zagrebu, sa srednjim ili višim obrazovanjem, nikad testirana na HIV i procjena rizika od zaraze HIV-om kao visokog, značajno je povezana s konzistentnom upotrebom kondoma s klijentima u posljednjih mjesec dana. Nalazi ovog prvog sustavnog istraživanja o rizicima vezanim za HIV među ženama u Hrvatskoj ukazuju na potrebu za ažuriranjem ciljanih interventnih programa i učinkovitijim pristupom edukacije (Stulhofer i sur., 2009).

Pajnik i Radačić (2017) napravile su istraživanje o iskustvima seksualnih radnica u Hrvatskoj i Sloveniji. Dobile su velike razlike u iskustvima u dvije zemlje što objašnjavaju razlikama u pravnom i političkom okviru Hrvatske i Slovenije. Hrvatski seksualni radnici bili su podložniji nasilju i uznemiravanju od posrednika, klijenata i policije. Stalni rizik od uhićenja i plaćanja kazne učinio je živote hrvatskih seksualnih radnika posebno neizvjesnim. Slovenski radnici bili su u boljem položaju za samostalni rad ili rad u skupinama, imali su manje potrebe za posrednicima koji nude zaštitu u zamjenu za dio njihove zarade. Također, slovenski radnici su znatno rjeđe spominjali probleme s nasilnim klijentima.

U obje zemlje spominje se ekonomska sigurnost kao razlog bavljenja ovom djelatnošću što se može objasniti smanjenjem socijalne potrošnje u državama, porastom nezaposlenosti i povećanja zaposlenosti na nesigurnim i slabo plaćenim radnim mjestima. Ove promjene više utječu na žene od muškaraca, naročito na žene sa zdravstvenim problemima, nižom razinom obiteljske potpore, slabo razvijenim vještinama i niskim obrazovanjem. Mnoge seksualne radnice iz Hrvatske i Slovenije su imale prijašnje iskustvo rada u „feminiziranim“ područjima zapošljavanja kao što je rad na pružanju usluga i njege za starije i nemoćne. Nakon što im je takav način rada donio samo lošu plaću i nesigurnost u sutra, okrenule su se svojim sposobnostima i krenule u bolji i pouzdaniji život od seksualnog rada (Pajnik i Radačić, 2017).

Pajnik i Radačić (2017) su tražile seksualne radnice preporuke o tome kako bi se njihovi životi mogli poboljšati. Sve sudionice u istraživanju su se složile oko potrebe za pravnom reformom radi zaštite njihovih prava, bilo dekriminalizaciju ili legalizaciju. Pravna reforma

je bitna za seksualne radnike kako bi mogli i ekonomski utjecati na svoje socijalno osiguranje, na primjer kako bi mogli legalno stavljati dio zarade za mirovinsku štednju. Također, legalizacijom bi se riješio problem svodnika, što seksualne radnice vide kao jedan od ključnih problema. Svi seksualni radnici govorili su o razornom utjecaju stigme, što znači da moraju skrivati svoje zanimanje. Stigma je usko povezana sa socijalnom izolacijom što povećava njihovu ranjivost. Izrazile su želju za podizanjem svijesti javnosti o seksualnom radu radi uklanjanja zabluda i stereotipa. Konačno, seksualne radnice bi htjele ciljane socijalne usluge i organizaciju koja bi im mogla pružiti obrazovanje i podršku te zagovarati njihova prava. Jedna od konkretnih preporuka je otvaranje *drop in* centra koji bi bio dostupan svim seksualnim radnicima u svrhu pravne, psihološke, zdravstvene i druge pomoći. Poboljšanje odnosa s policijom i treninzi kojima bi se policijske službenike senzibiliziralo prema osobama koje se bave prostitucijom je još jedna preporuka koja je seksualnim radnicima veoma bitna. Uključuje iskorjenjivanje svih oblika zlorabe položaja i poštivanje prava koje imaju kao okrivljenici te potreba za aktivnijim radom na suzbijanju nasilja nad njima od strane svodnika i klijenata.

7. PREPORUKE I SMJERNICE ZA MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA PROSTITUCIJE U RH

7.1. PROBLEM DEFINIRANJA

Prvi problem na koji nailazimo čitajući rad je problem definiranja prostitucije u svijetu, a posebno u Hrvatskoj. Iako definicija koju nudi Jezikoslovac naglašava transakciju između dvije strane i izjednačava prostituciju sa zanimanjem, definiranje prostitucije kao obeščaćivanje i gubljenje dostojanstva te povezivanje prostitucije sa konzumiranjem droge i krađama je zastarjelo. Ovakve definicije upućuju samo na to da je prostitucija nedovoljno istražen pojam u Hrvatskoj kojim se ne bave ni teoretičari. Kako bi se nešto promijenilo kod regulacije prostitucije u Hrvatskoj, trebalo bi najprije odgovarajuće definirati pojam prostitucije te povećati broj istraživanja.

7.2. USPJEŠNOST RAZLIČITIH MODELA REGULACIJE PROSTITUCIJE

Sutherland (2004) navodi da su stavovi društva veoma bitni za stvaranje zakonskog okvira jedne države pa tako ako društvo izolira i stigmatizira osobe koje se bave prostitucijom nije vjerojatno da će država mijenjati zakone. Ovo definitivno vrijedi za Hrvatsku u kojoj je stigma prema osobama koje se bave prostitucijom velika. Ono što svakako utječe na stvaranje stigme i izoliranje samih osoba koje se bave prostitucijom je njihovo kažnjavanje. Kada je osoba koja se bavi prostitucijom u Hrvatskoj uhićena, zatvorena ili pod prekršajem, stjecanje legalnog zaposlenja je otežano zbog kaznene evidencije.

Osobe koje se bave prostitucijom su često stigmatizirane i viktimizirane skupine koje su na granicama društva, posebno u zemlji koja ih progona po službenoj dužnosti, poput Hrvatske. Zbog takvog odnosa netolerancije, prirode seksualnog rada i zakonske regulative, osobe koje se bave prostitucijom su vrlo ranjiva društvena skupina izložena različitim socioekonomskim i zdravstvenim rizicima, a često i kršenju osnovnih ljudskih prava. Kako bi došlo do dekriminalizacije ili legalizacije određenog fenomena najprije treba poraditi na normalizaciji istog u društvu. Drugim riječima, kako bi se Zakon o prostituciji mogao promijeniti u Hrvatskoj, jedan od prvih koraka bi trebao biti destigmatizacija prostitucije.

Formacija modela kriminalizacije je najčešće pod velikim utjecajem vjerskih uvjerenja. Hrvatska je većinski katolička zemlja pa tako Crkva ima veliki utjecaj na stvaranje politika, osobito kod kontroverznih pojmova kao što je i prostitucija. Trenutno je glavna tema u Hrvatskoj pobačaj djeteta te se mnogi ljudi zalažu za njegovo zakonsko zabranjivanje, a mnogi se doktori medicine pozivaju na priziv savjesti pri obavljanju pobačaja. Iz ovog primjera možemo vidjeti da Hrvatska umjesto da napreduje kao ostale europske zemlje, ona se želi vratiti u prošlo stoljeće zabranjivanjem pobačaja. Gdje je onda tek dekriminalizacija prostitucije?

Kao jedno od ključnih pitanja koje se nameće u vezi s legalizacijom prostitucije je pitanje o (pravnoj) naravi same djelatnosti, tj. radi li se o konsenzualnom pružanju usluga ili se pak radi o djelatnosti u kojoj je uvijek netko nužno žrtva. Prema nekima, radi se o posljednjem obliku zločina bez žrtve, s obzirom da se radi o jednoj vrsti pravnog posla, tj.

konsenzualnoj razmjeni usluga i novca. Dvije odrasle osobe su očitovale svoju volju, dogovorile cijenu i imale seksualni odnos. Teško bi se u takvoj situaciji mogla pronaći žrtva (Colb, 2006).

Međutim, ima i oprečnih stajališta da je prostitucija seksualno uznemiravanje, silovanje, verbalno uznemiravanje, domaće nasilje, rasistička praksa, kršenje ljudskih prava, seksualno iskorištavanje djece, posljedica dominacije muškaraca nad ženama te sredstvo za nastavljane dominacije muškaraca nad ženama. Također, navodi se i kako svaki oblik prostitucije u konačnici povrjeđuje žene. U idealnim uvjetima, pružanje seksualnih usluga za novac bi zaista i bila razmjena dobara bez postojanja žrtava, ako se radi o dobrovoljnom konsenzusu između dvije odrasle osobe. Uistinu, koja bi razlika bila između pružanja seksualne usluge ili bilo kakve druge usluge koja je legalna i priznata? Protivnici ovakvog stajališta će upotrijebiti argumente da su u ovoj vrsti posla prisutni silovanje, seksualno uznemiravanje, nasilje i drugi oblici protuzakonitih aktivnosti te da se u svojoj biti radi o kršenju ljudskih prava (Farley, 2012).

Iako je činjenica da su takve aktivnosti prisutne, možda i češće nego u nekom drugom zanimanju, to svakako ne pobija tezu da se radi o „zločinu bez žrtve“, ako podemo od idealnih uvjeta, ranije opisanih. Jer, činjenica je također da su navedene radnje prisutne i u drugim zanimanjima. Nije rijetkost da su radnici (pogotovo radnice) stalno izložene različitim oblicima uznemiravanja i mobinga na svom radnom mjestu, pa to ne dovodi u pitanje legalnost i legitimnost obavljanja tih poslova i zanimanja. Takve radnje treba iskorijeniti i počinitelje kazniti, jednako kao i kad se radi o seksualnoj industriji. Prema tome, ono što prostituciju čini „zločinom bez žrtve“ jest činjenica da nitko nužno ne mora biti povrijeđen. Radnici u seksualnoj industriji zaslužuju jednaka prava kao i bilo koji drugi radnici, što uključuje i zaštitu od kaznenih djela kao što su silovanje, seksualno uznemiravanje i sl. (Colb, 2006).

Drugo važno pitanje oko problema legalizacije prostitucije, a koje je zapravo sadržano u pitanju postojanja žrtve, jest pitanje slobodnog izbora. I tu imamo oprečna stajališta. Tako neki ističu kako se radi o slobodnom izboru zaposlenja i rada i da svatko ima pravo slobodno izabrati čime se želi baviti, pa makar to bila i seksualna industrija. Naravno, ovdje se može samo raditi o dobrovoljnoj prostituciji jer je prisilna sama po sebi isključena. Ponekad se radi i o punopravnim članovima društvene zajednice koji su se

svojevoljno odlučili na ovu vrstu zaposlenja, prvenstveno radi poboljšanja svoje ekonomske situacije. Uopće ne ulazeći u razloge takvog izbora, problema nema sve dok je on slobodan. Naravno, oprečna stajališta polaze od toga da je sloboda izbora ovdje u startu ograničena i to prvenstveno društvenim datostima kao što su npr. nepovoljna ekonomska ili obiteljska situacija. Oni ističu da je govoriti o slobodi izbora u kontekstu prostitucije bespredmetno i okrutno te da sloboda izbora faktično ne postoji, s obzirom da je to jedina moguća alternativa za te osobe. Međutim, dovoditi u pitanje stvarnu slobodu izbora kod prostitucije, a ne primijeniti to isto na ostale društvene pojave je licemjerno. Naime, nitko ne dvoji da društvene okolnosti vrlo često sužavaju mogućnost slobode izbora te on, na taj način, nije više slobodan već determiniran. I uistinu, teško je prigovoriti tezi da veliki broj prostitutki ulazi u taj posao prvenstveno iz razloga što nemaju drugih opcija (ili je njihov dojam takav). No, istodobno bismo se onda trebali i zapitati u kojoj mjeri je uopće naš izbor slobodan i u kojoj mjeri bismo mogli govoriti o slobodnom izboru da netko umjesto prostitucije, kao posljednju opciju, izabere neki drugi, društveno prihvatljiviji posao? Govoriti o nedostatku slobode izbora, a to opravdavati isključivo društvenim okolnostima, je nevjerodostojno (Ekberg, 2004).

Dutch Ministry of Foreign Affairs (2005) u izvješću navodi da su glavni razlozi za legalizaciju prostitucije u Nizozemskoj: kontrola i reguliranje procesa zapošljavanja radnika u ovu djelatnost uz pomoć općinskih sustava licenciranja; zaštita osobnih imovinskih i neimovinskih prava zaposlenika; zaštita od prisile za bavljenje prostitucijom; zaštita maloljetnika od seksualnog nasilja; smanjenje razine prostitucije među strancima koji ilegalno žive u Nizozemskoj te smanjenje razine uzajamnosti utjecaja između prostitucije i kriminala. No, mnoga od tih ponašanja kao što su trgovina ljudima, prisilna i dječja prostitucija, nasilje i kriminal mogu se i dalje pojavljivati ilegalno što je i dokazano u istraživanjima navedenima u ovom radu.

Nadalje, kao razlog za, odnosno protiv legalizacije prostitucije ističe se i problem seksualno prenosivih bolesti, prvenstveno HIV-a. Hoće li legalizacija smanjiti ili povećati HIV? Ni ovdje odgovor nije jednoznačan ni jednostavan. Naime, neki tvrde kako bi stavljanjem prostitucije u sferu legalnosti bilo lakše prevenirati zaraze, prvenstveno redovitim kontrolama i upotrebom prezervativa te kako bi se tako stvorila kultura sigurnog seksa u seksualnoj industriji. Međutim, drugi ističu da, iako bi u teoriji to trebalo tako funkcionirati, vrlo često, zbog različitih objektivnih, ali i subjektivnih razloga to nije tako,

te da legalizacija prostitucije ne dovodi nužno do smanjenja seksualno prenosivih bolesti. Iako su Shannon i sur. (2015; prema Vanswesenbeeck 2017) utvrdili da bi dekriminalizacija seksualnog rada imala veliki utjecaj na smanjenje rizika od HIV-a, seksualne radnice iz Australije i Novog Zelanda govore da je situacija prije legalizacije i sada ista, tj. da prakticiranje sigurnog seksa u bordelima nije uobičajena praksa te da su podložne značajnom pritisku klijenata na nesiguran seksualni odnos što dovodi i do nasilja nad seksualnim radnicima.

Tako se i često spominje smanjenje nasilja i kriminala kao jedan od razloga za legalizaciju prostitucije. Sveobuhvatnim pregledom istraživanja od strane njemačkog Ministarstva za obitelj, starije osobe, žene i mlade utvrđeno je da legalizacija prostitucije u Njemačkoj nije imala utjecaja na smanjenje nasilja i kriminala (Izješće Savezne vlade, 2007; prema Raphael, 2018). Seksualne radnice iz Nevade i Novog Zelanda su također potvrdile kontinuirani strah od nasilja i istu razinu pojavnosti nasilja prije i nakon legalizacije.

Najveći razlog za legalizaciju prostitucije u Nizozemskoj bio je smanjenje trgovine ljudima, no Nizozemska je napravila upravno kontra efekt te je postala privlačna država trgovcima ljudima koji su počeli iskorištavati legalizaciju prostitucije za ilegalnu trgovinu ljudima.

S druge strane, Švedska je nakon evaluacije svojeg zakonodavstva poboljšala položaj osoba koje se bave prostitucijom te utjecala na trgovinu ljudima i samu pojavnost prostitucije. Prostitucija se u Švedskoj znatno smanjila od promjene Zakona, trgovina ljudima nije porasla kao u Nizozemskoj, a seksualne radnice se napokon osjećaju zaštićeno.

Iako su istraživači iz Njemačke i Novog Zelanda došli do zaključka da legalizacija prostitucije ne smanjuje nasilje, primjer dekriminalizacije prostitucije iz Rhode Islanda pokazuje nam upravo suprotno. Tijekom 6 godina koliko je prostitucija bila dekriminalizirana u Rhode Islandu seksualno nasilje se smanjilo za 30%, a s time se smanjila i pojavnost spolno prenosivih bolesti.

7.3. USPJEŠNOST TRENUTNOG ZAKONODAVNOG OKVIRA PROSTITUCIJE U RH

Najveći problemi koji se javljaju u Zakonu o prekršajima protiv javnog reda i mira su neusklađenost visine i vrste sankcija, nerazmjer između visine propisanih kazni i stupnja remećenja reda i društvene opasnosti pojedinih inkriminiranih radnji, odnosno propisane razmjerno manje novčane kazne. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira nije znatno mijenjan od 1970-ih, a novčane kazne propisuju se još uvijek u njemačkim markama. Ono po čemu je Hrvatska specifična je što kažnjava osobe koje se bave prostitucijom (novčanom kaznom ili kaznom zatvora) dok ih ni jedna druga država u Europi ne kažnjava.

S druge strane, u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske posebno se navodi da nema dobrovoljnog pristanka i slobodnog izbora osoba koje se bave prostitucijom, već su one u bilo kojem slučaju prisiljene na bavljenje prostitucijom. Zbog toga je i korištenje seksualnih usluga kriminalizirano iako se u Zakonu korištenje seksualnih usluga samo navodi kao kazneno djelo ako uključuje prisilu.

Vlada Republike Hrvatske je ovakvim donošenjem Zakona, tj. nepromijenjenim Zakonom o prekršajima protiv javnog reda i mira stavila seksualne radnike u fizički i psihički nezdravu poziciju koja ih dovodi do velikog rizika od nasilja, povećanih zdravstvenih rizika, a postoji i velika stigma u društvu.

Prostitucija se iz godine u godinu povećava u Hrvatskoj što pokazuju statistički podaci prijavljenih prekršaja, procijenjeni ilegalni godišnji prihod od prostitucije koji je veći od jedne milijarde kuna, a najviše su (prekršajno) kažnjavane osobe koje se bave prostitucijom, dok postoji vrlo malo predmeta povezanih sa svodništvom ili korištenjem seksualnih usluga.

U istraživanju Pajnik i Radačić (2017) koje je opisano u 6. poglavlju, seksualne radnice iz Hrvatske su iskazivale psihičke probleme zbog stalnog straha od uhićenja kao i veću izloženost nasilju od strane klijenata, policije, itd. te se nadaju drugačijem zakonodavstvu. Također, pokazale su želju za podizanjem svijesti javnosti o seksualnom radu kako bi se

smanjila njihova izolacija i stigmatizacija, a smatraju da bi senzibilizacija i edukacija policijskih službenika pomogla u suzbijanju nasilja od strane svodnika i klijenata.

7.4. MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA REGULACIJE PROSTITUCIJE U RH

Ono što možemo zaključiti nakon analize istraživanja kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, da ni jedan model prostitucije nije savršen, ali možemo i zaključiti da kažnjavanje osoba koje se bave prostitucijom nije rješenje. Najvažniji prilog toj tvrdnji je svakako to što ni jedna država u Europi, osim Hrvatske, prekršajno ne kažnjava osobe koje se bave prostitucijom. Osim što su u visokom riziku od nasilja od strane klijenata i svodnika, osobe koje se bave prostitucijom u Hrvatskoj u stalnom su strahu od kažnjavanja i stigmatizacije koja se javlja baš zbog takvog zakonodavnog okvira koji kažnjava i njih. Također, u strahu su i potražiti pomoć od države baš zbog toga da ne bi bile kažnjene.

Legalizacija i regulacija se nije pokazala najboljim rješenjem, osobito na primjeru Nizozemske i Njemačke kod kojih se, od legalizacije prostitucije, znatno povećala trgovina ljudima, a nema podataka o smanjenju nasilja, kriminala i spolno prenosivih bolesti.

Dekriminalizacijom prostitucije u Hrvatskoj vjerojatno bi se smanjila stigmatizacija osoba koje se bave prostitucijom, poboljšali bi se njihovi životni uvjeti, ali ne bi se izjednačila prostitucija sa ostalim djelatnostima. Dekriminalizacija se smatra samo privremenim rješenjem kaznenopravnog sustava dok se ne pronađu temeljni uzroci prostitucije pa ona napreduje u legalizaciju ili ograničenu legalizaciju. Najbolje rezultate u iskorjenjivanju prostitucije dobila je Švedska koja kažnjava samo korisnike seksualnih usluga.

Prostitucija je u Hrvatskoj regulirana prekršajnim i kaznenim zakonom. Iako će uskoro biti u procesu izmjene Zakona koji ju uređuju, potrebno je najprije osnovati nevladinu organizaciju koja će se boriti za prava osoba koje se bave prostitucijom, a potrebno je raditi i na senzibilizaciji javnosti kako bi se smanjila stigmatizacija i izolacija seksualnih radnica. Takva organizacija bi mogla provoditi i različita istraživanja prostitucije jer ih u Hrvatskoj

postoji jako malo, a i bila bi zadužena za učinkovito definiranje prostitucije. Radačić (2017; prema Poljičak, 2018) navodi da u Hrvatskoj nema nikakvog oblika udruživanja među osobama koje se bave prostitucijom te da nisu uključene u stvaranje javnih politika. Također, ne postoje nikakvi programi pomoći ili strategije izlaska za osobe koje prostituciju žele napustiti. Postoji samo nekoliko nevladinih organizacija koje u okviru programa smanjenja štete rade s osobama koje se bave prostitucijom na promociji seksualnog zdravlja i sprečavanja spolno prenosivih bolesti.

Kod izmjene Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira potrebno je maknuti članak 12. koji kažnjava osobe koje se odaju prostituciji što predlaže i Ženska mreža Hrvatske i Mreža za prevenciju i eliminaciju trgovanja ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja (PETRA). Također, trebalo bi promijeniti Kazneni zakon u smislu dobrovoljnosti odavanja prostituciji, tj. priznati i dobrovoljnu prostituciju jer nije svako odavanje prostituciji prisilno. S time, treba utvrditi hoće li Hrvatska slijediti švedski model koji se pokazao najučinkovitijim pa pokušati iskorijeniti prostituciju kažnjavanjem klijenata ili će samo kažnjavati osobe koje olakšavaju i potiču osobe na bavljenje prostitucijom. Ovakav način regulacije prostitucije se predlaže uzimajući u obzir da se u Hrvatskoj vjerojatno nikada neće legalizirati ili u potpunosti dekriminalizirati prostitucija, s obzirom da je Hrvatska pretežno katolička i tradicionalna država.

Osim zakonskih rješenja, predlažu se mjere podrške koje bi pomogle ženama u izlasku iz prostitucije. Ukazuje se na to da ženama treba omogućiti pristup skloništima, savjetovanjima, doškolovanju, profesionalnoj izobrazbi i poduzeti mjere radi njihova zapošljavanja. Spomenute mreže naglašavaju i važnost medijskih kampanja koje bi podizale razinu svijesti u javnosti o problemu prostitucije i to putem informacija o prostituciji te edukaciju i treninge za one koji su dužni provoditi zakone i raditi na sprečavanju prostitucije (Poljičak, 2018).

Kako bi se dobio model prostitucije koji bi najbolje odgovarao Hrvatskoj potrebno je još mnogo istraživanja na tu temu, ali svakako bi za početak poboljšanje Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira trebao biti prioritet.

8. ZAKLJUČAK

Ovaj rad usmjeren je na pronalaženje odgovarajućeg modela regulacije prostitucije u Republici Hrvatskoj. Kako bi se željeni cilj ostvario najprije je proučena teorijska pozadina prostitucije. Nakon toga, analizirana je povijest prostitucije te su uspoređena različita zakonodavstva i evaluacije raznih modela regulacije u svijetu. Sukladno tome, proučena je i povijest prostitucije, zakonodavni okvir i istraživanja u Republici Hrvatskoj. Na kraju, navedeni su različiti problemi koji se javljaju kod definiranja prostitucije, evaluacija raznih modela i ono najbitnije, problemi kod regulacije prostitucije u RH.

Nakon analiziranog materijala koji je bio podloga za ovaj rad autorica zaključuje da se trenutnom zakonskom regulacijom u RH prostitucija ne reducira, a dobrobit svake osobe koja se bavi prostitucijom je narušena što se pokazalo i u malobrojnim istraživanjima koje postoje u RH. Sukladno tome, trebalo bi promijeniti Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira koji jedini kažnjava osobe koje se odaju prostituciji.

Kako bi došlo do promjene Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira potrebno je povećati broj istraživanja u Republici Hrvatskoj, odgovarajuće definirati prostituciju te osnovati barem jednu nevladinu udrugu koja bi se isključivo zalagala za prava osoba koje se bave prostitucijom, nudila im utočište, pomagala im u doškolovanju i zapošljavanju i putem medija podizala razinu svijesti javnosti te ujedno i senzibilizirala javnost.

Ako bi se nakon promjene Zakona nastavila regulacija prostitucije u RH, potrebno je utvrditi koji model regulacije prostitucije bi odgovarao Hrvatskoj. Evaluacije raznih modela regulacije prostitucije pokazale su da legalizacija prostitucije nije ostvarila željene rezultate. S druge strane, švedski model pokazuje dobre rezultate nakon promjene zakona koji sada kažnjava samo klijente. Kako bi Hrvatska mogla u budućnosti prisvojiti švedski model trebalo bi u Kaznenom zakonu priznati i dobrovoljnu prostituciju te time zaštititi osobe koje se bave prostitucijom, a kriminalizirati samo klijente.

Iako je Hrvatska daleko od dekriminalizacije i legalizacije prostitucije i prema takvim načinima regulacije možda će se krenuti jednom u budućnosti nakon ozbiljnijih društvenih promjena, male promjene kao što je promjena Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira te osnivanje nevladine udruge trebale bi za početak biti prioritet kako bi se zaštitile osobe koje se bave prostitucijom.

9. LITERATURA

1. Balogi, A., Sebhelyi, V., Sik, E. i Szegő, D. (2006). Report on the demand side of sexual services in Hungary. Budapest: ICCR-Budapest Foundation.
2. Barhanović, S. (2018). Spol i prostitucija (u Hrvatskoj i Švicarskoj). Završni rad. Sveučilište u Zagrebu.
3. Bralić, J. (2006). Sociološki aspekti prostitucije u Hrvatskoj. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet.
4. CIA's World Factbook (2017). 100 Countries and Their Prostitution Policies. Posjećeno 14. ožujka 2019. na mrežnoj stranici ProCon:
<https://prostitution.procon.org/view.resource.php?resourceID=000772>.
5. Colb, S.F. (2006). Is Prostitution a Victimless Crime?. Posjećeno 15. svibnja 2019. na mrežnoj stranici ProCon:
<https://prostitution.procon.org/view.answers.php?questionID=000119>.
6. Cunningham, S. i Shah, M. (2018). Decriminalizing Indoor Prostitution: Implications for Sexual Violence and Public Health. *Review of Economic Studies*, 85 (1), 1683-1715.
7. Danna, D. (2014). Report on prostitution laws in the European Union. Milano: Università degli Studi di Milano, 10-13.
8. Derenčinović, D. (2004). Uvod u kriminologiju i socijalnu patologiju s osnovama kaznenog prava. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
9. Draženović, M. (2013). Prostitucija i sociokulturni aspekti zakonske regulacije prostitucije (u Hrvatskoj). Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

10. Duarte, M. (2012). Prostitution and Trafficking in Portugal: Legislation, Policy, and Claims. *Sex Res Soc Policy*, 9 (1), 258-268.
11. Dutch Ministry of Foreign Affairs (2005). Dutch Policy on Prostitution Questions and Answers. Posjećeno 13. ožujka 2019. na mrežnoj stranici ProCon: <https://prostitution.procon.org/sourcefiles/NetherlandsPolicyOnProstitutionQ&A2005.pdf>.
12. Ekberg, G. (2004). The Swedish law that prohibits the purchase of a sexual service: Best practice for prevention of prostitution and trafficking in human beings. *Violence against women*, 10 (10), 1187-1218.
13. Farley, M. (2012). Prostitution and Trafficking. Posjećeno 15. svibnja 2019. na mrežnoj stranici Prostitution Research: <http://www.prostitutionresearch.com/Prostitution%20Quick%20Facts%2012-21-12.pdf>.
14. Huisman, W. i Kleemans, E. R. (2014). The challenges of fighting sex trafficking in the legalized prostitution market in Netherlands. *Crime Law Soc Change*, 61 (1), 215-228.
15. Jeffrey, L. A. (2004). *Prostitution as Public Nuisance: Prostitution Policy in Canada. The Politics of Prostitution: Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce*. UK: Cambridge University Press.
16. Jensen, N. R. i Kornbeck, J. (2012). *Social Pedagogy for the Entire Lifespan. Volume II. Studies in Comparative Social Pedagogies and International Social Work and Social Policy*. EHV.
17. Jezikoslovac. Posjećeno 15. veljače 2019. na mrežnoj stranici Jezikoslovac: <https://jezikoslovac.com/word/y6t0>.

18. Kazneni zakon (2018). Posjećeno 25. travnja 2019. na mrežnoj stranici Zakon.hr: <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>.
19. Klaić, B. (1979). Rječnik stranih riječi. Zagreb: Nakladni zavod MH.
20. Kolarec, Đ., Ahel, I. i Pamuković, N. (2009). Pravne i medijske perspektive trgovanja ženama i prostitucija. Zagreb: Centar za žene žrtve rata (ROSA).
21. Kurmaiev, P. Y. (2017). Prostitution: the choice of an effective model of state regulation. Scientific bulletin of Pollisia, 4 (12), 86-92.
22. Matak, Š. i Vargek, A. (2012). Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja- utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovine ljudima? Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, 46 (92), 59-80.
23. Mihajlović, P. i Milivijević, L. (2013). Prostitucija u hrvatskom prekršajnom i kaznenom pravu. Policijska Sigurnost, 22 (2), 284-296.
24. Outshoorn, J. (2004). The Politics of Prostitution: Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex. UK: Cambridge University Press.
25. Outshoorn, J. (2012). Policy Change in prostitution in the Netherlands: from Legalisation to Strict Control. Sex Res Soc Policy, 9 (1), 233-243.
26. Overs, C. (2002). An analysis of HIV prevention programming to prevent HIV transmission during commercial sex in developing countries. Posjećeno 12. ožujka 2019. na mrežnoj stranici <https://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/OVERS-SOLUTION.pdf>.
27. Pajnik, M. i Radačić, I. (2017). Prostitution in Croatia and Slovenia (Sex Workers Experiences). Zagreb: Institute od Social Sciences Ivo Pilar and The Peace Institute.

28. Pivot Legal Society (2004). *Voices for Dignity: A Call to End the Harms Caused by Canada's Sex Trade Laws*. Vancouver, B.C.: Pivot Legal Society - Sex Work Subcommittee.
29. Poljičak, M. (2018). *Puteni put Zagreba - etnološko i kulturnoantropološko istraživanje sjećanja i interpretacija prostitucije u Zagrebu*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
30. Radulović, D. (1986). *Prostitucija u Jugoslaviji*. Beograd: Zavod za izdavačku delatnost „Filip Višnjić“.
31. Raphael, J. (2018). Decriminalization of Prostitution: The Soros Effect. *A Journal on Sexual Exploitation and Violence*, 3 (1), 1-32.
32. Ravančić, G. (1998). Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku u kasnom srednjem vijeku. *Zavod za hrvatsku povijest*, 31 (1), 123-130.
33. Raymond, J. (2003). 10 Reasons for Not Legalizing Prostitution. Coalition Against Trafficking in Women International (CATW). Posjećeno 25. travnja 2019. na mrežnoj stranici Prostitution Research: <http://www.prostitutionresearch.com/10%20reasons%20for%20not%20legalizing%20prostitution.pdf>.
34. Raymond, J. (2010). Trafficking, Prostitution and the Sex Industry: The Nordic Legal Model. Posjećeno 20. travnja 2019. na mrežnoj stranici Prostitution Research: <http://www.prostitutionresearch.com/Raymond%20Trafficking%20Prostitution%20and%20the%20Sex%20Industry%20The%20Nordic%20Legal%20Model.pdf>.
35. Stulhofer, A., Baćak, V., Drglin, T., Puljiz, M. i Miklin, M. (2009). Female sex work and HIV risks in Croatia. *AIDS Care*, 21 (11), 1439-46.

36. Sutherland, K. (2004). Work, Sex, and Sex-Work: Competing Feminist Discourses on the International Sex Trade. *Osgoode Hall Law Journal*. 42 (1), 139-167.
37. Šori, I. (2004). Prostitucija u Sloveniji. Zabraniti, regulirati ili dekriminalizirati skrivenu populaciju? Teme i politika: Seksualnost između lokalnog i globalnog. Zagreb: Ženska infoteka.
38. Vanwesenbeeck, I. (2017). Sex Work Criminalization Is Barking Up the Wrong Tree. *Arch Sex Behav*, 46 (1), 1631-1640.
39. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira (1994). Posjećeno 20. ožujka 2019. na mrežnoj stranici Zakon.hr: <https://www.zakon.hr/z/279/Zakon-o-prekr%C5%A1ajima-protiv-javnog-reda-i-mira>.
40. Zorko, T. (2006). Ženska prostitucija u Zagrebu između 1899. i 1934. godine. *Časopis za suvremenu povijest*, 38 (1), 223 – 241.
41. Željko, D. (2015). Problem prostitucije i njezina zakonska regulacija u europskom okruženju do prve polovine 20. stoljeća. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
42. Željko, D. i Pastović, D. (2015). Zakonodavni okvir uređenja prostitucije na hrvatsko-slavonskom području 1852.-1929. *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta u Osijeku*, 32 (1), 29-54.